

СТО ПЕРВЫЙ ГОДЪ СУЩЕСТВОВАНИЯ.

SETNY PIERWSZY ROK ISTNIENIA.

ВИЛЕНСКИЙ ВЪСТНИКЪ

KURYER WILEŃSKI

ОФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА.

GAZETA URZĘDOWA

Видный востокъ выходитъ по вторникамъ и пятницамъ. Условія подписки: Цѣна за годъ 10 р., съ пересылкою 12 р.; за полъ года 5 р., съ пересылкою 6 р.; за четверть года 2 р. 50 к., съ пересылкою 3 р.; за 1 мѣсяцъ 84 к. За объявленія платятъ за строку 17 к. сер.

„KURYER WILEŃSKI“ wychodzi co WTORNEK I PIĄTEK. Cena roczna r. 10, z przesyłką 12 rub.; półroczna 5 rub., z przesyłką 6; kwartalna 2 r. 50 k., z przesyłką 3 r.; miesięczna 84 kop. — Za ogłoszenia płaci się za każdy wiersz po kop. 17.

Biuro redakcyi w Wileńcu, przy ulicy Biskupiej (Dworcowa), w murach po-uświętych.

Содержаніе: *Внутреннія извѣстія*: Высочайшее повелѣніе. — О камертонѣ. — Вильно. — Происшествия за июль мѣсяцъ. — *Иностранная извѣстія*: Общее обзоріе. — Италия. — Франція. — Англія. — Австрія. — Пруссія. — Турція. — Дунайскія княжества. — Телеграфныя депеши. — *Литературный отдѣлъ*: „Гамень.“ — „Попала коса на камень.“ — Разсказъ. — Обзоріе: всеобщее, литературное. — Выдержки изъ газетъ и журналовъ. — Писемъ: изъ Парижа. — изъ Песты. — изъ Бѣлостока. — изъ Риги. — Смѣсь. — Текущія извѣстія. — Виденскій дневникъ. — Объявленія.

свихъ пошлинъ въ мѣстные доходы края, а другихъ слѣдующихъ по закону съ купцовъ 1-й гильдіи повинностей въ земскій сборъ и городскіе доходы; во 2-хъ, чтобы переселеніе евреевъ купцовъ 1-й гильдіи царства Польскаго въ Закавказскій край было разрѣшаемо не иначе, какъ по предвѣстельному сношеніи правительственной комиссіи внутреннихъ дѣлъ царства съ главнымъ управленіемъ намѣстника Кавказскаго, и въ 3-хъ, чтобы разрѣшеніе евреймъ иностраннымъ подданнымъ производить за Кавказомъ торговлю и учреждать банкирскія конторы, на основаніи общихъ узаконеній о правахъ иностранныхъ гостей, съ полученіемъ торговаго свидѣтельства по 1-й гильдіи, завѣдомо отъ намѣстника Кавказскаго, по сношенію, въ потребныхъ случаяхъ, съ министрами иностранныхъ дѣлъ и финансовъ.

ТРЕЩ. ВѢДОМОСТИ КРАЙОВЕ: Найвысшій розказъ. — О камертоніе. — Вильно. — Выпадки за липецъ.

ВѢДОМОСТИ ЗАГРАНИЧНЕ: Поглядъ общій. — Влочы. — Франція. — Англія. — Австрія. — Пруссія. — Турція. — Княжества надданунажскіе. — Депеши телеграфичне.

ДѢЛА ЛИТЕРАЧКІ: „Улицникъ.“ — „Трафіла коса на камень.“ — Оповіданіе. — Прегляды: всечужестронны, литерачкы. — Преглядъ писмъ czasowych. — Listy: z Paryża, — z Pesztu, — z Białegostoku, — z Rygi. — Rozmaitości. — ВѢДОМОСТИ бѣжаще. — Dziennik Wileński. — Ogłoszenia.

и з оплатą повинности гильдинныхъ до мѣстечковъ доходовъ краю, oraz innych należących według prawa od kupców 1-jej gildy повинности до побороу ziemskich i dochodów miejskich; по 2-ре, ажебы преселеніе сѣ жидовъ купцовъ 1-ей гильды Крѣлства польскаго до краю закавказскаго по звалане было неиначежъ, якъ по предпредиіемъ skomunikowaniu сѣ komisji rządowej справъ wewnętrzныхъ Крѣлства з главнымъ зарзядомъ namiestnika Kaukaskiego; і по 3-сие, ажебы позвольеніе жидомъ подданнымъ cudzoziemskim prowadzenia handlu за Кавказемъ і закладанія канторъ bankerskich, на засадѣ общіихъ przepisów względemъ правъ gości cudzoziemskich, з отримываніемъ свидѣтельства handlowego 1-ей гильды, залежало одъ namiestnika Kaukaskiego, по skomunikowaniu сѣ, въ потребныхъ здареніяхъ, з министрами справъ zagranicznych і skarbu.

ВНУТРЕННІЯ ИЗВѢСТІЯ.

Ст.-Петербургъ, 27 августа.

ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ, по представленію г. намѣстника Кавказскаго и положенію Кавказскаго комитета, Высочайше соизволивъ повелѣть: мѣстныи Государственнаго совѣта, Высочайше утвержденія 16 марта 1859 г. и 4 января 1860 года, расубликованныи въ указахъ правительствующаго сената 3-го апрѣля прошлаго и 27 января нынѣшняго года, о дозволеніи жительствующимъ въ имперіи и царствѣ Польскомъ евреямъ купцамъ 1-й гильдіи присписываться въ черты ихъ нынѣшней осѣлости въ купечество 1-й же гильдіи по всемъ вообще городамъ Россійскій имперіи и о разрѣшеніи, пріизвожающимъ въ Россію изъ за граничной капелды, печатно конторы ИМПЕРАТОРСКИХЪ театровъ и на конечностяхъ снабженъ клеймомъ изображающимъ лиру, по сторонамъ которой буквы *V. и H.* (утвержденный камертонъ).

Такъ называемый въ музыкальномъ мѣрѣ камертонъ, по тону котораго строится вообще музыкальные инструменты, въ послѣднемъ пятидесятилѣтіи отъ многихъ причинъ постоянно возвышался въ тонѣ и сбѣдался по всюду разнообразнымъ, нанося тѣмъ вредъ не только музыкѣ, но даже композиторамъ, голосамъ артистовъ и фабрикантамъ духовныхъ инструментовъ, немѣющихся отъ этого разнообразія никакой возможности исполнять удовлетворительно дѣлаемые имъ заказы.

Въ отклоненіе сего избранъ для оркестровъ Сиб. театровъ и военныхъ хоровъ одаобразный камертонъ, каждый экземпляръ коего будетъ утверждѣнъ подписью директора придворной пѣвческой капелды, печатно конторы ИМПЕРАТОРСКИХЪ театровъ и на конечностяхъ снабженъ клеймомъ изображающимъ лиру, по сторонамъ которой буквы *V. и H.* (утвержденный камертонъ).

Камертонъ сей Высочайше повелѣно по всей имперіи и царству Польскому и вел. княжеству Финляндскому принять для музыки вообще какъ инструментальной, такъ вокальной, обязавъ всѣхъ

ВѢДОМОСТИ КРАЙОВЕ.

Ст.-Петербургъ, 27 септѣня.

ЦЕСАРЪ ЖЕГО МОЩЪ, на представленіе п. namiestnika kaukaskiego и в skutecъ postanowie- niu komitetu kaukaskiego, Najwyżej rozkazacъ raczy: opinie rady państwa, Najwyżej utwierdzone 16 marca 1859 r. і 4 stycznia 1860 roku, obwieszczone w ukazachъ rządzącego senatu 3-go kwietnia zeszłego і 27 stycznia bieżącego roku о pozwoleniu mieszkającymъ в Cesarstwie і Krѣlestwie polskimъ жидомъ kupcomъ 1-ей гильды присписыва сѣ за обрѣгомъ obecnej ихъ осадлости до стану kupieckiego также 1-ей гильды во всечужесткихъ в оглошности miastachъ cesarstwa rossyjskiego, oraz о rozstrzygnienu przyjeżdżającymъ до Rossji з zagranicy жидомъ подданнымъ cudzoziemskimъ zajmować сѣ в cesarstwie handlemъ і zakładacъ kantory bankerskie, — rozciągnąć również і на krajъ Zakaukaski, з заstrzeżeniemъ: по 1-ше, ажебы пресидляющимъ до tego краю жидомъ zostawione было право mieszkania і handlowania за Kaukazemъ, на istotnejъ zasadzie warunków, в реченыхъ ukazachъ Najwyższъ чь przepisanыхъ,

Такъ называны в свѣцие музыкальномъ камертонъ, według котораго nastrajają сѣ в оглошности instrumenta muzyczne, в ciągu ostatniego pół wieku з wielu przyczynъ ciągle сѣ podwyższał в tonie і stał сѣ wszędzie niejednostajnymъ, szkodzącъ tymъ sposobemъ nie tylko muzyce, ale nawetъ kompozytoromъ, głosomъ artystów і фабрикантомъ instrumentówъ dętychъ, którzy з powodu тей niejednostajności не могли з dokładną ścisłością zamawiane у siebie instrumenta wykonywać.

Для zarządzenia temu, для оркестр театровъ S.-Petersb. і chorówъ wojennychъ przybrany zostałъ камертонъ jednostajny, котораго каждый egzemplarzъ utwierdzony będzie podpisemъ dyrektora nadwornej kapeli śpiewaków, pieczęcią канторы театровъ CESARSKICH і по końcachъ opatrzoney cechąъ wyobrażającą лиру, mającą з jednej і drugiej strony литеры: *U. K.* (utwierdzony камертонъ).

Камертонъ tenъ Najwyżejъ rozkazano в całymъ Cesarstwie, Krѣlestwie polskimъ і wielkiemъ księ-

ИЗЪ ЗАБЫТАГО ПОРТФЕИЛЯ.

III. Гамень.

Эголь.

(А. П. Колянковскому).

Gamin — jeune garçon qui passe son temps à jouer ou à polissonner dans les rues. Лаиде.

(Продолженіе).

Я было хотѣлъ одѣлать и его... по судьба была на этотъ разъ за мои деньги... Антоес не дождался милостины... Завидѣвъ пѣз за угла какого то худенькаго, слабенькаго мальчугана лѣтъ девяти небольше..., робко было выпешаго наружу, Антоес сорвался съ мѣста...

— Ага, попался..., ворнишка побирало! А вотъ я тебѣ задамъ перцу... — Собака, совершенно праздный володазъ, который присматривалъ ко всему съ крайнимъ любопытствомъ, радъ былъ новой сценѣ. Легкимъ курцъ галопомъ погнался онъ за двумя мальчишками.

— ...Хорошенько его, Антоес, кричалъ мой знакомецъ... Между эту проучить лучше надо... несудя къ намъ, коли не пужень... Много этой навелю... Вотъ такъ, такъ!...

— За угломъ раздалось глухое, сдержанное хихтанье... Антоес вернувшись съ побѣды... съѣлъ на тумбу и беззаботно зажевалъ какую то бѣлую булку.

Вѣрно взялъ контрибуцію съ побѣжденнаго... Мой Гамень слѣдилъ за мною... У него была надежда на новую подачку, а можетъ и поболталъ хотѣлось...

— Какъ же вы зимой то живете: лѣтомъ вамъ ничего, хорошо; а зимой-то — шубѣ то у васъ нѣтъ, сапоговъ... тоже...? обратился я къ нему.

— Да живется... Не замерзли, пане, видишь; а съ братомъ мы ужъ другой годъ въ хатѣ у матки не были; можетъ и умерла матка...

— Какъ же живется — то?

— Лѣтомъ, видишь, панъ, ничего; весело... въ орлянку играемъ; али въ бабки, цвѣты потомъ собираемъ, продаемъ, это выгодно; игорды опять тоже; а то который и въ свинопасы наймется — ну ужъ это послѣднее... все дрянъ...

Только нужно эконома мнѣ съ братомъ съ самой весны бѣгать... смотрѣть во все стороны... разъ такъ нельзя было въ городѣ отъ него и спрятаться: солдатамъ полицейскимъ указалъ — такъ тѣ и ловили — да я на ноги ужъ не плохъ, неподдаема... а все ушелъ въ поле свиной пасти; — оно и подальше... Скверная это работа: скука, только развѣ спать можно — и то бьютъ за это... Никого то въ полѣ. Развѣ другой подпасокъ... Былъ такой — мальчуганъ, — хилый сухотникъ... скоро и умеръ слышь послѣ...

Въ больницу отвезли... лѣтомъ то вездѣ убѣжишь; а зимой ужъ все больше, около конюшенъ... тутъ панъ не схватить... только что ему зимой; а за то кварталный, а то и самъ полицмейстеръ взять велить... привести...

— Откуда, мошенникъ...? А самъ за вихоръ держитъ.

— Отъ пана...?

— Вотъ я тебѣ дамъ отъ пана... воровать только булки у жидовокъ..., да у профъжихъ... Палокъ, плетей... Я тебѣ...

— Обомрешь весь! А гдѣ тутъ воровать, замѣчаетъ уже собственно для меня Гамень... У профъжихъ нигды — сами хорошо подаютъ... развѣ у Жидовки... да вѣдь на то и Жидовка... Сама никому не спуститъ. И притомъ нарочивъ такъ, чтобы сама Жидовка увидала... Вотъ панъ, такъ потѣха!... какъ на зайца, пѣна у рта, а ужъ кричитъ... Matka, ty Boska!... Какъ кричитъ поганая — гвалтъ, гвалтъ! Жи-

денять за тобой напуститъ... тому тычокъ, тому въ носъ, какъ кубари словно, ну и весе-

ло... и стянешь то всего на грошъ какой!

— Ну, а вѣдь, иногда и поймаютъ?... Случается?

— Ого! поймаютъ! никогда... гдѣ имъ. И Петрусь принялъ смѣлый, самоувѣренный видъ...

— Такъ чтоже полицмейстеръ?

— Ничего: только покричитъ, вихоръ наде- реть, да розогъ десять дастъ. Завсегда, ужъ какъ поймаютъ въ чемъ, такъ ужъ десять... а потомъ тошнеть ногой: „Вонъ, говорить, къ пану ступай... шкуру сдеру, кричитъ, до свѣжихъ вѣшниковъ не забудешь..."

— И побѣжишь... А къ пану затѣмъ? Лѣтомъ хлѣбъ то еще дастъ — за то пасти нужно, а нѣтъ треба, такъ зимой и ступай опять въ городъ на свои булки... И каштанника недасть: „тепло итакъ молодежи!“ — говорить бывало... а самъ, старшій на мѣху, какъ тюлень какой... Такъ больше, самъ, гдѣ ужъ плохо лежить...

За то ужъ когда все кончилъ... осень и изморозь... и прогонять въ городъ... А лѣто все таки, какъ слапаютъ, работой, и небѣрай; а то на днѣ отыщутъ, запереть баритъ...! Братнишку нашли такъ досталось... уу! какъ! Самъ панъ говорить: попался, такъ до осени работай? не поймаютъ, ну и хорошо... значить все лѣто и зиму воленъ ужъ...

— А вы между собою дружно живете?

— Еще бы! другъ за дружку! а то каждый прохожий кіемъ, каждый Жидъ нарочивъ за вихоръ... опять вмѣтѣть и почувемъ... Есть и малыши межъ нами — ничего не смыслятъ... Съ голоду пропали бы... научишь, а то и самъ дашь, коли есть — Намъ много на что: день — бы — да сытъ, а то развѣ приникъ, или пива... не закапывать стать — Жидомъ не хочется быть... притомъ и свои проношаютъ безпрѣмъно.

— Я слушалъ, интересъ удвоивался: мальчуганъ разговорился...

— „А то вотъ пане, сказалъ, что былъ со мною въ полѣ другой хлопчикъ, хилый такой, большой... и умеръ послѣ... Жалко было сморть: такъ и пришибъ бы за одинъ разъ... такой тщедушный... хозяинъ хотѣлъ прогнать, да сжалился, мальчуганъ ужъ больно смирный, говорить: „дядюшка, куда, помилосердуй, помру скоро: а пасти буду... мнѣ ничего это... ни одна свинка не сбѣжитъ!...“ А куда пасти: Еле самъ ногами переступаетъ... Сжалился: въ больницу и отвезъ... Забѣгалъ послѣ осенью...

такъ умеръ, сказали... и правда сухотникъ такой, гдѣ ему, а былъ тихій, слова не попере- чить: такъ послѣ и пожалѣешь, какъ поколотить... шутки и то не выносить... да еще потомъ и ягодъ на сбереть... подѣлимся... такой дрянной хлопецъ!...

Гамень остановился и поправилъ принадлеж- ности своего туалета, которые едва держались...

— „Бываетъ завсегда такихъ жалко; про- должалъ Петрусь, занявъ прежнее мѣсто... — Промыслить ничего не сумѣють... Вотъ Антоесъка — уу!... какой плутъ... логаръ... онъ ихъ держитъ строго... увидитъ только мелузу ка- кую:...

— „А много, спросить, на сбиралъ? По- кажь — ка! Ну самъ все и ошарить; сколько нужно на ѣду оставитъ: хлѣба тамъ, карто- фля... а другое все возьмешь... и деньги въ осо- бенности...“ Тебѣ затѣмъ, говорить, ты не сумѣешь? а сытъ будешь!... — А у меня не такъ: развѣ поколотить, а чужаго у своего не возьму... меня тоже обижали, какъ маль- быль... но осилился съ братомъ... Теперь и Антоесъкъ чубъ вырву.

(Продолженіе впереди).

без исключений мастеров духовых инструментов...

Камертоны сии продаются в дирекции ИМПЕРАТОРСКИХ Спб. театров по 4 р. с. за каждый.

В И Л Н О.

30 августа, в высокочествовавший день тезоименитства ЕГО ИМПЕРАТОРСКОГО ВЕЛИЧЕСТВА...

В то же время, в Р. К. кафедральном соборе св. Станислава, высокопреосвященным Венцеславом Жилинским...

Виленский 1-й гильдия купец Василий Розенталь представил г. генерал-губернатору...

ПРОИСШЕСТВИЯ ЗА ПОЛЬ МЯСЯЦ.

В Виленской губ.

Пожаров было 9; сгорело строений на сумму 5,960 р. с. Во время пожаров, в Ошмянском уезде...

Скотской падеж. В Кобринском уезде существуете болыня на рогаый скот, от которой пало 313 штук.

Буря. 13 июля во многих местах свирепствовала буря; в Свеняномском уезде, в м. Кобыляничках...

Печальные смертные случаи: утонуло 5 человек. Скоропостижно умер в Вильне, возвращаясь из бани...

В Ковенской губ.

Пожаров было 11, сгорело строений на сумму 2,975 р. с. В числе пожаров, один произошед от молнии...

Найденныя мертвыя тла: Вилкомирского уезда, на полях фольварка Войнутишки...

Печальные смертные случаи: убиты молниею дворянин Коллацкий; утонуло 11 человек; скоропостижно умерло 3.

Смерть от побоев: Ковенского уезда в имении Ширве, скоропостижно умер помещицкий крестьянский мальчик...

Буйство контрабандистов: С 3-го на 4-ое июля Росиенского уезда, вблизи деревни Ожеди, толпа вооруженных контрабандистов...

Арендный содержатель водяной мельницы построенной при м-ке Гавры-Реново, еврей Гирш Евриминович...

Гродненской губ.

Пожаров было 14 случаев; сгорело строений, разного хляба, 50 штук овец и один вол, на сумму 7,900 р.

Скотской падеж. В Кобринском уезде существуете болыня на рогаый скот, от которой пало 313 штук.

Печальные смертные случаи: утонуло 1, умерь 1.

Найденно мертвое тло 1. Убитое. Крестьянка помещика Блостокского уезда...

Самоубийство. В г. Гродни содержащийся в городской острог писарь дежурства 9 округа внутренней стражи Степан Коротков...

Высокопреосвященный Митрополит Жилинский уехал в Минск.

twie Finlandzkim przyjac na skalę w muzyce w ogólnosci tak instrumentalnej, jako i wokalej...

Kamertony takowe sprzedaja sie w dyrekcji CESARSKICH teatrów S.-Peters. po 4 rub. sr. każdy.

W I L N O.

Dnia 30 sierpnia, w dzien najurozyczystszy Imienia NAJJASNEJSZEGO CESARZA JEGO MOSCI, o godzinie 11-iej rano...

Jednocześnie tez, w R. K. katedralnym kościele sw. Stanisława, jego eminencja ksiazdz Wacław Żyliński, metropolita wszech R. K. kościołów w Cesarstwie...

Wileński kupiec 1-jej gildy Bazyli Rozental złożył JW. jeneral-gubernatorowi tutejszego kraju od pryncypala swego, kupca Poltawskiego...

WYPADKI W LIPCU ZASZŁE.

W gubernji Wileńskiej.

Pozarów było 9; spłonęło budowli na sumę 5960 r. W czasie pożarów, w powiecie Oszmianskim spaliła się włościanka majątku Gawii...

Burza. Dnia 13 lipca w wielu miejscach była burza; w pow. Święciańskim w m. Kobylnikach zburzona została dzwonnica...

Przypadki nagłej śmierci. Utonęło 5 ludzi. Nagle umarł w Wilnie powracając z lazienek do mieszkanika pułkownik Witort.

W gubernji Kowieńskiej.

Pozarów było 11, budynków spaliło się na sumę 2975 r. sr. W liczbie tych pożarów jeden wszczął się w skutek uderzenia piorunu...

Ciała zmarłych znalezione: w Wilkomierskim, na polu folw. Wojszytzek znalezione trupa szlachcica Wawrzyńca Kuczewskiego...

Przypadki nagłej śmierci: Piorun zabił szlachcica Kojalowskiego; utonęło 11 ludzi; nagłą śmiercią umarło 3.

Smierć w skutek pobicia: W pow. Kowieńskim w maj. Szyrwie nagle umarł chłopiec włościański Piotr Czynczys...

Zuchwalosc przemycaczow: Z 3-go na 4 lipca, w pow. Rossieńskim w pobliżu wsi Ożeli, tłum uzbrojonych przemycaczow przechodząc przez granice...

Dzierżawca mlynu pod miasteczkiem Gawry-Renowo, żyd Hirsz Jefroimowicz Florens, 14-go lipca zrana, przybywszy do zarządu majątku Renowa...

W gubernji Grodzieńskiej.

Pozarów było 14; spaliło się budynków, rozmaitego zboża, 50 owiec i wół, w ogóle na sumę 7900 rubli.

Pomor bydła. W powiecie Kobryńskim grasuje upadek na bydło, w którym zginęło sztuk 313.

Samobójstwo: W Grodnie utrzymujący się w więzieniu miejskim kancelarzista dyżurstwa 9 okręgu straży wewnętrznej, Stefan Korotków...

Jego eminencja, metropolita Rz. Kat. kościołów ks. Wacław Żyliński wyjechał do Mińska.

TRAFIŁA KOSA NA KAMIEN.

(Obrazek współczesny)

(Rzecz się dzieje na Kapielach w Odessie).

Winszuj Waś, skończyłem interes, — mówił Kalikst, wchodząc do pokoju. — Skończyłeś? i jakże? spytał go Jan. — Żenię się. — Tak prędko? — A cóż zwlekać, dobry tylko sér odkładany. — Powiedz-że mi... jakże ona? — Ona? at gaska zwyczajnie. — Nie oto pytam. — Ah! dobrze, wcale dobrze, dwie wioski na Polisiu i 60,000 gotówki. — Wiesz na pewno? — Słyszałem od matki. — A matka niekłamie? — Nie powinnaby, za poczciwie wygląda. — Te wioski na Polisiu... (poziewa). — Djabła warte, ale 60,000 gotówki... — To co innego — słuchaj — czy nie można na konto przyszłego posa... — Sam już o tém myślałem, niepodobna. Cały interes zepsuły się tém. — Szkoda. — Wielka nawet. — Nastąpiła chwila milczenia. Jan siedział w fotelu i palił sygaro; Kalikst chodził wciąż i myślał. — Janie? — He! — Frak dobrze leży? — Wyśmienicie. — A wiesz czy? — Leona. Wcale niezły. — Bufo trochę za wielkie. — Moda — a butynki nie cisną ciebie? — Nic wcale, jakby moje. — Znowu chwila milczenia. — Janie! — Cóż tam? — Trzeba pieniędzy. — Wiem. — Ale jak je dostać? — W tém sek właśnie. — Myśl. — Już myślałem. — I cóż? — Nic. — To mało. — Nie wiele przynajmniej. — Ja muszę je mieć koniecznie.

— Ja także. — Więc będą! — Wątpię. — Ależ bez nich żenić się niemogę. — Naturalnie. — I takiś obojętny! — Ha, ha, ha, chcesz żebym rozpacział! — Więc nie rozpaczaj, śmieję się nawet, choć tu śmiesznego nie niema. — I znowu głuche milczenie zaległo, macone tylko szybkimi krokami Kaliksta. — Janie! — No? — Ty nic o Herszku wekslarzu niesłyszafes? — Nic zgola. — Chyba nie pamiętasz, przecież mówił nam Leon o nim, może da... — Bez ewikcji? — Mam ją? — Jaka? — Żonę przyszłą. — Nic warta. — Jak dla kogo, dla Herszka może dobra. — Nie myślę. — A cóż szkodzi spróbować? — Zapewne. — Więc pójdiesz? — Ja? toż z jakiej dobrej racji? — Jasiu, Jasieczku! pójdiesz, dla mnie to zrobisz, on mieszka niedaleko, na włoskiej, a zresztą sam ich nie zjem, znasz mnie dobrze... — Pójsz, rzecz nie wielka, lecz właściwiej tobie, wszak ty się żenisz, a nie ja. — Mnie nie da, jestem pewny... — A ja cóż lepszego od ciebie? obaśmy przecie święci turecy. — Prawda; ale ty Jasiu zawsze będziesz miał kredyt, na ciebie każdy co spojrzy, nabiera zarząd przekonania, że zwykle oddajesz, coś komu winien. — I djable się myla... — Przepuścemy — pozory często mylą, a głupi tylko z nich nie korzysta. To najprzód, a powtóre umiesz mówić o tych interesach, a ja, wiesz, jak się niecierpliwie. — W tém masz słusznosc zupełną. — Więc pójdiesz Jasiu — nieprawdaz? — Cóż robić, muszę. Dla przyjazni człowiek wszystko poświęcić gotów — a naciągając rękawiczki dodać: — o jakąż sumę traktować? — O jaką? Krótko ci powiem: mniej więcej o tysiąc, w ostatecznym razie choć sto, zresztą ile można, im więcej tém lepiej.

— Naturalnie. — Procent jaki się mu podoba — czas, dwa trzy tygodnie, w tym przeciągu muszę się ożenić koniecznie; sobie weźmiesz ile ci potrzeba. — Byle dostać, to już jakoś tam będzie. — Czekasz mnie tu? — Czekam z pieniędzmi. — Jeżeli da, wezmę niezawodnie. Bądź zdrow! — Stój, stój! Warunek niezbędny: sekret ze strony pożyczającego, inaczej wszystko za nic. — Masz rację, nie zapomnę o tém. — Po wyjściu Jana, Kalikst został sam jeden. Zawichrzone myśli zaczęły się powoli w systematyczniejszą układać całość, a z nich w końcu taki wypłynął monolog: — Żenię się więc! Przed tygodniem jeszcze, gdyby mi kto coś podobnego powiedział, sądziłbym że żartuje, a dzisiaj... dzisiaj, to najrozumniejsza rzecz, jaką zrobić mogę. Ona ma pieniądze, ja... ja wprawdzie ich niema, ale umiem dobrze użyć, będziemy zatem szczęśliwi, nie jeden nam pozazdrości... Rzecz dziwna, wszystko mi się usmiecha w dali, tu na sercu, gdyby kamień młyński, tak cięży, tak smutno, sam z siebie nie rad jestem... Ach Róziu, Róziu, pocóż mi ciągle na myśl przychodzisz, wszak poraby już zapomnieć o tobie!... Biedna ona, jak się dowie o moim ślubie, ileż to też będzie, ile narzekani!... jej popłaczę i przestanie, czy to miłość wieczna. Pamiętam, czytałem nawet kiedyś, dawno już, dawno, że uczucie gorące, to jak iskra, zaświeci chwilę i zgaśnie nazawsze, więc i temu taki koniec będzie, przędz, późnie różnica mała... Przecież żal mi ją zawsze, widać że ją jeszcze kocham, bo też to poczciwa dziewczyna, a jaka szczerza, serdeczna, szczeniobliwa i ładna nawet, nie taka jak ta panna Honorata, pf... cóż kiedy nie niema, jakżeż żyć na świecie, długami trudno, bo już nikt niepożycza; zarobić ciężko, nie się nie umie, do pracym nie przywykł... zresztą o kawałku chleba, w wilgotnej izbie, marnować życia nie myślę, trzeba powozu i mieszkanika odpowiednego... Gdyby jej kto choć trzydziści tysięcy i jedną wioskę w posagu zapisał, ożeniłbym się zaraz, bez wahania, a tak bez niczego nie mogę, wolę już pannę Honoratę. Serce przeboli, przecierpi, ale za to będą pieniądze, i nikt nie powie, że zły interes zrobił. Stało się, vogue la galère!!

II. — Przy ulicy de Ribas'a, w jednym z piękniejszych domów, na pierwszym piętrze mieszkała Pani Janowa z córką Honoratą. — Było to już koło godziny piątej z południa, gdy obie panie siedziały w salonie. Córka koło okna, zajęta czytaniem „Marcina podrzutka“, matka na kanapie z kawałkiem papieru i ołówkiem w ręku. — Matka. Pamiętasz Honorciu, jakem ci pozawczoraj jeszcze mówiła, że ten p. Kalikst oświadczy się o twoją rękę. — Córka. (Kładąc książkę na stole). Nie trudno było zgadnąć, mamó droga, bo tak ciągle wzdychał i na mnie spozierał, że mi aż śmiać się chciało. — Matka. Poczciwy chłopiec, kocha ciebie bardzo. — Córka. A ja go nic wcale. — Matka. Z czasem pokochasz. — Córka. Wątpię, bo czyż to tak łatwo pokochać męża. — Matka. Zapewne, ale przyzwyczaisz się do niego. On bogaty, ma wieś na Podolu, a tam wieś intratne, i kapitaliki być muszą, choć o nich tylko zdaleka wspomina... — Córka. O! wiem, wiem, mamó droga, i dla tego też... oddam mu mą rękę. — Matka. Musiałaś słyszeć naszą rozmowę wczorajszą? — Córka. Co do słowa, i o tych wioskach polskich, i o 60,000 co mu mama mówiła. — Matka. Jakże sądzisz? — Córka. Sądzę, że mama umie prowadzić interes. — Matka. Nieprzeczę; żyło się trochę na świecie, a zresztą, czego to dla własnego dziecka kochająca matka nie zrobi... — Córka. Boję się tylko, czy nie nadto mama mi powiedziała; on mnie kocha, to widoczne, i bez tego ożeniłby się... — Matka. Kto wie. Mężczyźni nie wierzą nigdy mojej dziecie, na pozor zdaje się, że kocha a w rzeczy samej tylko liczy. To już świat taki, za moich czasów... — Córka. Ależ mamó, prawda kiedyś wyjść musi na wierzch, a wtedy dla nas... — Matka. Jeżeli wyjdzie, to po ślubie, więc mniejsza o nią, co zaś do winy, całkiem ją przyjmuję na siebie, bądź spokojna. — Córka. O droga mamó! ileż ty ofiar dla mnie ponosisz. — Matka. Bóg to widzi, i wynagrodzi mnie pewnie szczęściem twojem.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

POGLĄD OGÓLNY.

Obecny stan Europy jest stanem przedburzy; w powietrzu wieją zwiastuny wielkich odmian, lubo nikt ich oznaczyć nie umie. Nagle nad Paryżem zachmurzył się widnokrąg i przez nieczem nie usprawiedliwione nadużycie wyrazu, wymówione słowo koalicja nabawiło umysły nie trwoga, bo to uczucie Francuzom obecne, ale jaką poważną zadumą. Przynajmniej dzienniki paryżskie, pilnie śledząc każdy krok lorda Palmerstona, podchwyting każde jego słowo, badając wszystkie, acz najdrobniejsze, potoczne nawet wypadki po stolicach, przysły do tego wniosku, że Anglja wróciła do dawniej swej polityki nienawisci i że ląd stały w odmet kłótni i krwawych zapasów wtrącić pragnie. Dotąd, prócz dzienników urzędowych, które zawsze i to w ostatniej, stanowej chwili, przemawiają, organa wszystkich odcieni prasy francuskiej, oskarżają zdraziecki Albia o zamiar wskrzeszenia koalicji, która pierwsze cesarstwo obaliła i wierzy, że jeżeli związek jeszcze nie stanął, wszystko już gotowe do jego skojarzenia i Francja usłyszy wyrzeczona nad głowę swoją klątwę sprzymierzonych, pod przewodnictwem Anglii, monarchiarstw. Taki jest wprawdzie głos dzienników; może tajemne przecucie pogląd ich na sprawy powszechnie zasępia, może dziedziczna wiekowa niechęć do Anglii, każe w każdym jej kroku widzieć najniegodziwsze zamiary, ale z tego, co też dzienniki na udowodnienie swych twierdzeń przytaczają, w żaden sposób ani zabiegów lorda Palmerstona do skojarzenia koalicji, ani gotowości mocarstw do wejścia w nią, wysnuć niepodobna. Szereg objawów, mający zapowiadać ten stanowczy w dziejach świata wypadek, jest tak szczupły, a same objawy tak blade, iż dziwić się przychodzi, jak, po ich wyliczeniu, mogły dzienniki francuskie przysięść do tego wniosku, co serca wszystkich miłośników pokoju przeraża. Oto, mówią, lord Palmerston włożył w usta królowej Wiktorji wzmiankę, że bezpieczeństwo Szwajcarii rząd francuski zareczył powinien z godnie z traktatami 1815 roku; że widocznie przychylił się na stronę Austrii, że sir Edwin James czy lorda Hannover wyprawili z urzędem poruczeniem do Garibaldiego, aby dyktatorowi imieniem Anglii zapowiedzieć, że, jeśli rzuci się na Wenecję, Anglja natychmiast spóćzucie swoje w sprawie włoskiej cofnie i choćby Półwysep największe klęski obarczyły, Włochom ręki nie poda; że tak szczerobliwie uchwalone przez parlament zasoby pieniężne, przeznaczone portów i brzegów angielskich, znaczący na opłatę nakładów wojny, mającej się Francji wytoczyć ze nakoniec królowa Wiktorja, podczas podróży swojej do Niemiec, widzieć się osobiście w Koburgu z cesarzem

Franciszkiem Józefem będzie. Na tém zamyka się zbiór dowodów, mających powszechność przekonać, że lord Palmerston koalicję w sercu swoim postanowił, że państwa już pod chorągwią jego stanęły i że wkrótce hasło bojuwe rozlegnie się po całej Europie. Któż nie widzi błahości tych pogłosek? Królowa Wiktorja nie mogła nie wspomnieć traktatu 1815 r. boć prawo publiczne związku helweckiego na tój jedynj umowie polega. Ale dla czego też dzienniki przemleczły uroczyscie wyrażoną przez królowę Wiktorję nadzieję, że pokój Europy zachwany nie będzie? Co do przechylenia się na stronę Austrii, żaden krok gabinetu angielskiego nie zapowiedział najmniejszej dotąd zmiany w stosunkach z gabinetem wiedeńskim; wprawdzie sir James Hudson oświadczył hr. Cavour, aby Piemont wstrzymał się od wszelkiego napadu na włosko - austriackie posiadłości, ależ gabinet londyński zawsze toż samo powtarzał i w owych rozgłosnych pięciu przełożeniach lorda John Russel, Wenecja uznana była za nietykalną własność Austrii; ależ cesarz Francuzów toż samo zawsze doradzał, zdrowe zaś pojowanie szczęścia Włoch nakazuje rozumną cierpliwość, bo dziś jeszcze siły narodu są za słabe do pokonania tak potężnego przeciwnika. Poselstwo do Garibaldiego stanowco zaprzeczonem zostało przez dzienniki angielskie; sir Edwin James udaje się do Neapolu, ale, jak zwyczajny wędrowiec, bo któż niewie, że moiżni Anglii, tak chciwi silnych wstrząszeń, lubią być widzami walących się tronów. Zresztą takie nawet poselstwo do dyktatora byłoby raczej dowodem spóćzucia dla sprawy włoskiej, nie zaś oznaką czulości dla Austrii. Domysł, że pieniądze na uzbrojenie portów i brzegów angielskich przeznaczone, użytymi będą przez lorda Palmerstona na prowadzenie wojny przez skooalizowane mocarstwa, jest zupełnie do prawdy niepodobny, bo jakże odpowiedzialni ministrowie angielscy odważyć by się mogli udzielone przez naród na inny wyrażnie wskazany przedmiot pieniądze, odwrócić od swego przeznaczenia i użyć na wojnę, na którą, rzecz areywatpliwa, czy lud angielski przyzwoli. Co do widzenia się nakoniec królowej Wiktorji z cesarzem austriackim, szczególn ten jest tak małej wagi, iż zatrzymywać się nad nim nie warto. Wbrew dotychczasowemu zwyczajowi, królowa angielska nie raz z państw swoich wyjeżdżała, niejednokrotnie widywała się i z królem Ludwikiem Filipem i z cesarzem Napoleonem, a jednak te zjazdy nie były nigdy przedstawcami żadnych ważniejszych zdarzeń; przecież gdyby koalicja miała być tak blizką, jak ją dzienniki oznajmują, może właśnie unikano by wszelkich pozorów, mogących ją uczynić prawdopodobną. Ale, przed wierzaniem w tak groźne postanowienie Anglii, zapytać wypada, jaka konieczność zmusza

Europę do chwyecenia się tego ostatecznego kroku i jaki cel osiągnąć przezeń zamierza? nie zaiste nie byłoby trudnijszem nad ułożenie wyroznowanego manifestu przeciw Francji, czasy zaś, kiedy głos namiętności przeważał, kiedy lada pozor wystarczał do rozlewu krwi ludzkiej, już minęły i nadzieja w Bogu, że nie wróca. Umieszczona, w przeszłym numerze Kurjera, mowa pana Persigny, jest zapewna a pologją, ale zaprzeczyć nie można, aby nie zawierała ogromnej liczby najprawdziwszych twierdzeń. Cesarz dał dowody wysokiego umiarkowania i nie tylko, że na niczyje prawa nie nastaje, ale nawet miłość własną sąsiadów swoich oszczędza. Zapewne, położenie jego względem swego ludu, stanowisko jakie zajął w sprawie pojedynczych narodowości, teoria powszechnego głosowania, którą wyznaje, są źródłem głębokiej nieufności; lecz to uczucie stało się ogólną chorobą wieku, a ta choroba od razu uleconą być nie może. Nadto nieufność nie może stać się przypadkiem wojny (casus belli). W obecnym stanie Europy koalicja byłaby możliwą pod jednym tylko kształtem: oto, gdyby, jak za czasów Ludwika Filipa w sprawie Egipskiej, wyłączyć jedno mocarstwo z rady powszecznej i w najważniejszych pytaniach działać, jak gdyby to mocarstwo nie istniało. Wszakże nie podobna, aby Europa dopuściła się powtórnie tego nieprzebazzonego błędu, którego następstwa potokami krwi chrześcijańskiej Syryję oblały. Wówczas to, po wypchnieniu Francji z obrad, wydarto wice-królowi Egipskiemu zarząd tych krajów, które dziś oręż chrześcijański od muzułmańskijskiej wściekłości zaslaniać musi; prócz tego Ludwik Filip, w wysokim spokoju swój mądrości, zniósł tę krzywde i skłonił Francję, że o niej zapomniła, ale dziś, po rozbudzeniu na nowo wojowniczego ducha w sercach całego ludu francuskiego, niema siły, która by mogła zmusić go do ścierpienia podobnej obelgi, a prztem Europa wie, że puszka Pandory jest w ręku Napoleona, że silną dłonią przyciska jej wieko i że biada ludzkości, jeśliby go zmuszono do jej otwarcia. Tak więc ani z pobudek obrazy praw międzynarodowych, ani z przewidywania groźnych dla świata następstw, koalicja usprawiedliwić się nie da, dotychczasowa zaś troskliwość rządów, które ludy swoje błogosławienstwami pokoju obdarzały, nie pozwala wierzyć, aby bez nieuchronnej konieczności, a ta konieczność nie istnieje, doleć ich na niepewną grę oręża narażać miały.

W Wiedniu dzienniki nakoniec ogłosiły sprawozdania większości i mniejszości komitetu rady państwa, co do przyszłej politycznej organizacji cesarstwa. Podajemy w dzisiejszym Kurjerze najwiewnijszy przekład tego arey ważnego pisma; dokładaliśmy wszelkiej usilności, aby je zrozumieliśmy uczynić, jeżeli jednak, mimo naszą wole, jeszcze mgła otacza i samą

myśl główną i jej wyrażenie, nie nasza w tém wina. Stosunek zachodzący między członkami rady państwa i tronem, nie jest szczery, niepodobna więc było oczekiwać, aby członkowie komitetu mieli wypowiedzieć życzenia narodu, a zwłaszcza węgierskiego, jasno i bez żadnych przemilczeń. Nie jest to język synów, odzywających się do ojca, pewnych, że żaden wyraz ich mowy przekreślonym lub na opak wytłumaczonym nie będzie. Jest to raczej głos rzeczownika przewidyującego, że każda głoska jego pisma poddana zostanie najściślejszemu rozbirowi, że ostrowidzowe oczy czytać między wierszami zechcą i wysiła się, aby w wyrazach prawych żądań dopatrzeć buntowniczych zachęceń. Gdyby wszystkie księgi dziejowe od razu zginęły i z tój powodzi ocalały tylko ustawy publicznego prawa Niemiec, późna potomność, zgłębiając te pomniki narodowego życia Germańskiego ludu, musiałaby przysięść do koniecznego wniosku, że całe społeczeństwo, po którym ta prawna puszczna została, było chytrnością do samego rdzenia skażone. Jeśliby kto rozumiał, że w tym sądzie naszym o pisanych aktach narodowego niemieckiego życia, przebija się uprzedzenie, pragnęlibyśmy aby ten przeczytał choć jeden patent austriacki, odnoszący się do ogólnych spraw państwa; w nim, pod mglistą tkaniną nagromadzonych okresów, nawiasów i różnego rodzaju wtrętów postrzeże, że rząd zostawuje sobie niezliczone otwory, któremi mógłby się wymknąć od spełnienia tego, co rzekomo obiecał. Ten sam duch panuje i w sprawozdaniu komitetu, stąd nieuchronna ciemność, ale myśl główna przebija się w każdym wierszu i chociaż wypowiedziana z niesłychaną ostrożnością, chociaż redaktorowie ani na chwilę nie zapominali, że jednym pociągiem pióra z radzców korony na zbrodniarzew stanu zamienieni być mogą, że z kurulnego senatorskiego krzesła przesiąć się łatwo na ławę warownego podziemia, wszakże wypowiedzieli następne zasady: Istniejąca systemat centralizacji zgubnym jest dla cesarstwa; zamiar skupienia zarządu w jednym ognisku pociąga za sobą konieczność nader nakładnego dozoru, czyli ogromnych zastępów urzędników, pochłaniających największą część dochodów państwa; oddalenie mieszkanców od uczestnictwa w zarządzie spraw własnych, zabija ducha obywatelskiego; złamanie dziejowo-prawnych umów między koroną a narodami, niszczy wszelką ufność; nadanie przewagi jednej narodowości nad innymi żywi nienawiść różnoplemienną, a zatem większość komitetu radi, aby cesarz, uznawszy prawa historyczne pojedynczych narodowości, zostawił im odziedziczony po przodkach, i na prawie pisanem oparty, tryb wewnętrzny publiczny życia, to jest, aby tam, gdzie odwiecznie były sejmy — też sejmy, tam, gdzie stany — też stany o prawodawstwie karnem i cywilnem, o sądach i zarządzie, o podatkach i liczbie dostarczyć się mających woj-

Córka. Oby tak było, i będzie niezawodnie, bo choć go niekocham...

Matka. Porzuc żę te głupstwa.

Córka. Ach mamó! tego Konrada zapomnieć nie mogę.

Matka. Jakto? czy ci on jeszcze z głowy nie wyleciał... hojysz, bez grosza... piękna mi miłość, nierozumiem tego wcale.

Córka. Ale miły, przyjemny, a że piękny to już mama sama przyzna.

Matka. Porzuc Honorciu, bo mnie to gniewa.

Nastąpiła chwila milczenia—obie panie myślały, ale widocznie każda o czém inném. Córka pierwsza przerwała.

— Mamó, wszak i u nas mając męza, można kochać innego?

Matka. Zdarza się to, ale zawsze lepiej, żeby mąż o tém nie wiedział. Ja sama, jakem wychodziła za nieboszczyka ojca twego, panie! Świeć nad jego duszą... ale co o tém mówić...

Córka. Więc cóż mamó? to bardzo ciekawe, proszę kontynuować.

Matka. Niema co, prawdziwie.

Córka. Mamciu droga, więc jakże to było, niech mama powie.

Matka. Daj mi święty pokój, lepiej o czém inném mówmy, ważniejszém. Oto rachunek co będzie kosztować wyprawa i wesele. Trzeba najmniej półtora tysiąca r., chcąc przyzwolcie wystąpić.

Córka. To nie wiele, ale skąd je weźmiemy.

Matka. Posłałam po Drelicha, mam nadzieję, że pożyczę.

Córka. Dałby to Bóg...

Matka. A jeżeli on nie da, to użyj wszelkich środków, aby dostać pieniędzy, coute que coute; bo inaczej nie ze ślubu, a w takim razie przepadłszyśmy na zawsze.— Ty zostań tu Honorciu, a ja pójdę przebrać się odpowiedniej dla przyjęcia owego Drelicha, quei dróle de nom.

Panna Honorata została sama. Wysmukła postać Konrada snuła się jej przed oczyma. Kochała go ona bardzo, ale kochała także i wymarzoną przez siebie przyszłość, lśniącą złotem, iskrzącą brylantami, strojną w adamszki

perły, a to ostatnie uczucie, silniejsze, gorętsze widocznie, przemogło w końcu.

— Czekam cię, czekam, mówiła ona do siebie, szczęśliwa chwila, w której gorące zachęcenia moje, zostaną urzeczywistnione. Życie pełne aruku i wdzięku przedemną; mąż bogaty, a kochający, potulny; będę więc panią jego samego i wszystkich bogactw, jakie posiada, i używać zacznę... Konradzie drogi, dla ciebie wtedy lza tylko skryta, westchnienie ci che zostanie, a w marmurowym pałacu mego Krezusa, i to romansowo wyglądać będzie, wszak każdy przyzna.

III.

Czwarty dzień po ślubie mija. Kalikst od rana niespokojny, roztargniony. Pani Kalikstowa kilka razy na zegarek spojierała.—Któs od ulicy zadzwonił.

— Pewnie Herszko, pomyslał pan młody i zbłądł jak chusta.

— Pewnie Drelich, szepnęła pani, i zdrzała cała;—a przysuwając się bliżej do męza, oparła rękę na jego ramieniu, i uśmiechnęła, patrząc mu w oczy, tak doń mówiła:

— Najmilszy, najdroższy Kalikście, jakże ja cię kocham bardzo!

— O Honorciu moja, aniele jedyny, wołał Kalikst, sciskając ją za rękę, czyż ci wypowiedzieć zdołam całą miłość, jaką mam dla ciebie.

— Wierzę ci, wierzę, najmilszy, ale sam przyznasz, że martwe słowo, niepoparte czynem...

— Nie daję pewności, niczém niezachwianej, kończył Kalikst, zgoda na to zupełna, a twarz jego poczęła się wypogadzać.

— Na ustach panny młodej, osiadł także uśmiech zadowolenia.

— Czynu więc potrzeba? robiąc figlarną minkę, zapytała ona.

— Trzeba Honorciu, ten utrwali uczucie, jakie mamy ku sobie, zrodzi wiarę...

Powtórne dzwonicie dało się słyszeć.

Państwo młodzi czulszą jeszcze przybrali pozę.

— Mam do ciebie małą prośbęczkę...

— Z góry zgadzam się na wszystko, ale wet za wet, darmo nic, odpowiedział Kalikst.

— Naturalnie...

— O cóż ci idzie, mów droga.

— Idzie mi o rzecz małą, błahą, dla ciebie nie znaczącą, od której jednak mój spokój... szczęście nawet zależy...

— O cóż przyleże?

— Sam wiesz... tylko się nie gniewaj...

przysięka już, więc dotrzymać trzeba... (przy

milając się coraz bardziej, mówiła ona) sam wiesz... wesele nasze tak było nagłe, tak daleko od domu...—że mama moja musiała...

mały... niewielki... zaciągnąć dłużek... (Kalikst odsunął się nieco od żony)... dziś właśnie termin oddania... jeżeli mnie kochasz...

— Pani żartujesz? cofając się o kilka kroków, zapytał pan młody.

— Kalikście drogi, to summa, niewielka, półtora tysiąca... jeśli mnie kochasz...

— Półtora tysiąca!... niewielka— wszak twoje brylanty więcej warte.

— Ach! gdyby były moje!...

— Dość, dość tego, przejrzałem, czemuż po niewczasie, i załamała ręce.

— Ja cię tak kocham, a ty... głośne łkania resztę słów zagłuszyły.

— Milcz, do stu par djabłów!

Dzwoniono co raz mocniej.

Pani upadła bez czucia na fotel.

Kalikst stał nieruchomy na jednym miejscu, wlosy mu się najeżyły, twarz posiniała, oczy krwią nabiegły.

Parę chwil tak przeszło.

Panna młoda zniecierpliwiona obojętnością męza, odemknęła powoli jedno oko, i stąbym, umierającym głosem zapytała:

— Więc nawet takiej drobnostki dla mnie zrobić nie chcesz?...

Kalikst oprzytomniał; sięgnął do kieszeni i rzucił jej woreczek.

— Masz pani, czegoś gorąco zażądała, oddaję ci wszystko, sobie same długi zostawiam.— Teraz między nami kwita.

Schwyciła go ona skwapliwie... było w nim tylko dwa złote... biedna! na prawdę zemdłała.

IV.

Minęło czasu dosyć.

W Warszawie, na Krakowskim przedmieściu, mieszkał p. Jan Drębicki.— Pewnego pięknego poranka, jeszcze dziesiąta nie wybiła na ściennym zegarze, gdy drzwi od jego mieszkania otworzyły się cicho, i wszedł Leon, w wytartym surducie, złamanym kapeluszu, podartych butach...

— Jak się masz Janie, rzekł niesmiato gość.

— Ach! Leon, proszę... w dobrą chwilę przybywasz... Dawnoś tu u nas?

— Od wczoraj.

— Ja od dwóch miesięcy, i nieżle mi idzie, jak widzisz.

— Słyszałem grasz szczęśliwie.

— Tak, szczęśliwie... raczej rozumnie, uśmiechając się dodał Jan, tylko, że w ostatnich czasach zaczynają mi niedowierzać, to źle, nam jednak nadzieję, że z twojém przybyciem wszystko się naprawi... wszak będziemy sobie nawzajem pomagać?

— Najchętniej, bo koło mnie dziwnie kuso, chciałem już żenić się, wyobraź sobie.

— Może tak jak Kalikst?

— Trochę lepiej, ale cóż z nim się dzieje?

— Siedzi w kozie. Jakież go tam skrupuły napadły, zapewne z braku odpowiedniego towarzystwa; żałuje teraz, że robił długi, i ktoś mi nawet mówił, jakoby ma zamiar uczyć się rzemiosła, ale ja temu niewierzę.

— Ja także, chociaż po nim wszystkiego można się spodziewać. A jednak szkoda, on mógł z czasem wyjść na bardzo porządnego człowieka, gdyby nie to nieszczęśliwe ożenie— a cóż żona jego?

— Otrzymała rozwód, i wyszła za mąż za jakiegoś Drelicha, lichwiarza. Wmówiła w staro, że go kocha szalenie, i ten jak młodziak, dał się obafamucić.

— Ludzie na starość fiksują czasem, bywa to, bywa. Ale do interesu, i dalej o przyszłych zyskach toczyli rozmowę.

w marcu 1860 r.

z n. D.

skowych, rozstrzygały, aby po miastach cała zwierzchność i zarząd dochodów, wybranym z osiadłych, lub nauką uprawnionych, spółmieszkańcom powierzone były, aby po wsiach w gminy połączonych, podobnyż porządek wprowadzić tak, iżby rząd ogólny własnych sług jak najmniej potrzebował. Co się zaś tyczyło do ogólnego szafowania zbiorowemi siłami wszystkich narodowości, ogół cesarstwa składających, aby izba z przedstawicieli wolnemi głosami wybranych, trónowi radą swoją dopomagała. Przeciwnie mniejszość komitetu, utrzymując, że nie wszystkie kraje, w skład cesarstwa wchodzące, posiadają dziejowo-prawne ustanowienia, że niektóre z nich już czas swój przeżyły, żąda, aby udzieliwszy stosowne do potrzeb miejscowych, pod względem narodowości i gminowych swobod, ustępstwa, rząd ogłosił jedną, wszystkie części cesarstwa obowiązującą ustawę, podług której przedstawiciele wszystkich narodowości na ogólny coroczny sejm zgromadzając się pod kierunkiem rządu, załatwiałby sprawy spólnej ojczyzny.

Na początku bieżącego tygodnia, a mianowicie w przeszły poniedziałek, sprawozdanie komitetu poszło pod rozbiór rady państwa; być może, że jeszcze ostateczne rozstrzygnięcie do dni kilku odroczone zostanie, bo węgiersey i włoscy członkowie zażądali, aby to pismo na języki węgierski i włoski wytłumaczyć; rzecz dziwna, że o przekładzie na mowę polską i czeską wzmianki nie było. Wszakże zważywszy, że rada państwa nie ma głosu stanowczego, że jej uchwały są tylko doradcze, najpóźniej do prawdy, że jakkolwiek rada państwa postąpi, czy za większością, czy za mniejszością pójdzie, gabinet austriacki z odpowiedzialną śpiesznością nie będzie. Ze wzrokiem wyteżonym nie na uchwałę rady państwa, ale na chora-giewkę politycznego wiatru, który z Włoch, z Francji, Anglii a może i skądinąd powieje, czekać będzie aż nie uda się rady państwa rozpedzić i ukoczną biurokrację jeszcze trwałej i rozległej przesiadki się do pojazdu pałacowego, który nań czekał przy dworze.

WŁOCHY.

PIEMONTE. 3 września. Hrabia Syrakuza przybył do Turynu, jako brat ciocięczy króla Wiktor-Emmanuela, przyjęty był przez gwardję narodową i wojsko liniowe ze zwykłemi zaszczytami. Pociąg osobny oddano na jego usługi. Z drogi żelaznej przesiadł się do pojazdu pałacowego, który nań czekał przy dworze.

Donoszą o uruchomieniu gwardji narodowej piemonckiej. Przygotowuje się zaciąg 40 bataljonów ruchomych. P. La Farina, prezes towarzystwa narodowego, rozesał następny okólnik do różnych komitetów: „Rząd królewski postanowił uruchomić część gwardji narodowej i utworzyć osobne oddziały ochotników, dla spódziałania z wojskiem w ważnych i uroczystych okolicznościach, w których się Włochy znajdują; komitet centralny wzywa wszystkie komitety prowincjonalne i municypalne i wszystkie komisarzy do otworzenia popisu wodzięży, nie związanej służbą wojskową.”

Turyń 31 sierpnia 1860.
 podpisano: „La Farina.”
 Dziennik florencki *Nazione* pisze pod d. 1 września: „Donosimy o odpiętnieniu ochotników zebranych w Castel-Pucci; udali się do Livorny, gdzie były przygotowane statki przewozowe do Palermo. Za przybyciem do Livorny, naczelnicy wyprawy oświadczyli, iż nie chcą płynąć do Sycylii, ale że wysiadą na upatrzonem przez siebie brzegu neapolitańskim. Kapitanowie okrętów najetych wahali się odbijać, lękając się narażać podczas żeglugi na jakich przymus. Rząd wyczerpawszy wszelkie środki przekonania, użył siły. Zgromadzone wojsko załogi, uderzone w bęben i gwardja narodowa stanęła pod bronią. Delegowany królewski, mając przy sobie officera karabinierów, udał się na okręt, na którym znajdowali się dowódcy ochotników i odczytał im prawne wezwanie do posłuszeństwa. Dowódcy ustąpili, przyrzekając popłynąć do Palermo. Spokojność nie była zaburzona.”

KROLESTWO OBOJGA SYCYLJI.

Neapol, 3 września. Dzisiaj zrana komitet przyłączenia zgromadził się dla odczytania listu Garibaldi, w którym oznajmując, że stan kraju wymaga ostatecznego rozwiązania, postanowił udać się do Neapolu, gdzie spodziewa się stanąć 7 lub 8 września. Garibaldi dodaje, iż obejmuje w imieniu i na rzecz króla, Wiktor-Emmanuela tymczasową dyktaturę królestwa Obojga Sycylii. Komitet przyłączenia zajął się przygotowaniami do przyjęcia dyktatora. Podług ułożonego programu miasto ma być oświecone przez trzy noce z rządu.

W tymże dniu zrana zawinęły znowu dwa okręta wojenne z wojskiem piemonckim. Okręta zajęły stanowisko obok eskadry, będącej pod rozkazami admirała Persano.

Król kazał przenieść wielką ilość sprzętów i skrzyż na okręt *Miasto Bilbao*. Dotąd trwa w zamiarze walki. W razie niepowodzenia, chce schronić się do Gaety. Przewidzieć następstwa oporu niepodobna, wojsko straciło wszelką ufność w swych dowódcach; śmierć jen. Briganti prze-

raża wszystkich; nawet jen. Pianelli ostrzeżony został przez jednego z żołnierzy, iż wojsko pomawia go o zdradę; w takim stanie rzeczy, gdzie dowódzcy lękają się co chwila paść z rąk żołdactwa, a żołnierze, że wydani będą w ręce przeciwników, żadna porządna obrona miejsca mieć nie może. wzajemna nieufność jest zwastunką rozprzeżenia, lub zguby. 14-ty półk liniowy nie chciał iść do Salerno, lubo obecność w tych stronach jen. Bosco i szwajcarskiego półkownika Von Michel, zdawały się zapowiadać zajęty opór.

FRANCJA.

Paryż, 30 sierpnia. P. de la Gueroniere, jako prezes rady departamentowej Wyższej Wienney, 26 sierpnia, otworzył jej posiedzenie zwykłą mową, w której wystąpił z obroną polityki cesarza, starając się zbić zarzuty, czynione jej za granicą i wewnątrz kraju. Następnie miejsca zwrócił na siebie szczególną uwagę słuchaczy: „Mówią dziś w Europie: Francja jest nadto potężna; wpływ jej nieustannie wzrastający nie ma dostatecznej przeciwwagi; spózożesz zaś, z łona pewnej szkoły, której nie zaprzeczam ani dobrych chęci, ani światła, podnosi się głos oskarżający rząd, że posiada za wiele władzy. A więc zarzuty są jasno wyłożone; drażliwość obcych narodów twierdzi, za granicą, że Francja jest zbyt silną w Europie; pewne opinie liberalne wewnątrz kraju twierdzą, że jest zbyt silną w domu. Oto w dwóch słowach przyczyna albo raczej pozór niepokojów i podejrzeń, zewnątrz i wewnątrz kraju. Ale czyż ta przyczyna jest usadniona? Czyż ten pozór szczery? Jakaż była polityka cesarza od lat 10? Czyż popełnił choć jedną napastę? Czy starał się o wzniecenie zaburzeń w widokach własnej korzyści? Czy on wywołał sprawę wschodnią? Czy on podniósł sprawę włoską? Czy Wschód i Włochy nie są od dawnego już czasu chorobą, niepokojem i jakby nieustającą przyczyną wszystkich europejskich wstrząśnień? Czyż zamiast posunięcia ich aż do ostatecznych następstw, cesarz nie starał się ich ukoić, zmniejszyć i rozwiązać w drodze słusznosci i pojednania? Cesarz zawarł traktat paryski po wzięciu Sewastopola, kiedy sprzymierzona z nami Anglja, chciała dłużej wojować. Świeżo jeszcze, kiedy rzemie sryjskie mogły wywołać zbrojne wdanie się Francji, na korzyść chrześcijańskich i nie chciał sam jeden zagarnąć dla siebie sławy obrony cywilizacji. We Włoszech zatrzymał się w Villafranca, a jednak zwycięstwa Magenty i Solferino były tak świeże! Dziś, jakże objawia się wpływ nasz na półwyspie? Jakaż jest nasza postawa wśród tego przesilenia przemian narodu, szukającego wśród burz warunków swej niepodległości? W Rzymie, zaslaniamy Ojca św. z poświęceniem się i uszanowaniem, których nic nie może zrazić. W Turynie doradzamy umiarkowanie. W Neapolu przez trzy lata czyniliśmy wszystko dla odwrócenia niebezpiecznych groźb obalenia dynastji. Tym pochopom jednoci, zwsząd wybuchającym i które są raczej gorączkowym uniesieniem ducha narodowego, niż rozważnym plodem ducha politycznego, przeciwstawiamy jedną, wyrozumowaną ideę, opartą na dziejach i bogatą w przyszłość, ideę federacji. Włochy skonfederowane, liberalne i monarchiczne, oto jest rozwiązanie, które Francja poczytuje za najwłaściwsze i w tym względzie jeszcze jej uczucia zgodne są z życzeniami Europy.

„Gdzież więc dopatrzeć dowodów naszej ambicji? Powiększyliśmy wprawdzie nasze posiadłości Niem i Sabaudji; ale to przyłączenie, żądane przez ludności, potwierdzone ich głosowaniem, uswiecone dyplomatycznym aktem, nie było uprzednio obmyślane; było wypadkiem zdarzenia. Czemuż zresztą jest to powiększenie w miarę tych, jakie kolejno przysądziły sobie Anglja, Prusy, Austrija i inne? Anglja, usadowiwszy się we wszystkich strefach Azji, nie przestawała wcielać do swych posiadłości całych państw i, podług słów jednego męża stanu, rozstawiła czaty i powznosiła twierdze po wszystkich portach wszechmorza. Prusy, przez zabór prowincji zachodnich, pomknęły się aż do Renu. Austrija, nawet po stracie Lombardji, zatrzymuje jeszcze Wenecję, Tyrol i Galicję, pyszną część zdobyczy. Jedna Francja nie nie zyskała prócz Niemcy i Sabaudji, które dobrowolnie oddały się w jej ręce. Ale stało się, że bez zdobyczy, bez przyłączeń, bez trónów spokrewnionych, i tylko przewaga swięj polityki, Francja została tэм, czém była za Ludwika XIV, odzyskała poważanie swych sąsiadów; stanęła teraz na stopniu zawierania sojuszów na zasadach sprawidliwej wzajemności. Nie łatwo przywyknąć do tego Europy, ponieważ pozwolono jej nabrać w tym względzie złych nałogów. Europa poczytuje nas za niebezpiecznych, bo jesteśmy potężnymi. Ale kiedy dowiedzimy przez nasze czyny, że ta potęga nie unosi nas, ale uspakaja, że czyni nas raczej ogólnymi nie zaś dumnymi, wówczas może zjednamy ufność tych, którzy już nas poważają. W rzeczy samej, ponieważ Francja tak niewczesnie upokorzona, już odzyskała swoje znaczenie w równowadze świata, mniej przeto powinna niepokoić Europę, niż gdyby pozostawała jej podwładną wpływ stracony, lub pomścił się za ubliżenie. Z ludem 40 miljonowym, jutro po zwycięztwie Solferynskiem jest, mniej niebezpieczne dla naszych sąsiadów, niż jutro po klęsce Waterloojskiej. Cywilizacja, tak rozwinięta, jak nasza, koniecznie wkłada na potęgę obowiązek umiarkowania; po-dejrzliwość zatem ściągająca za granicą wielkość Francji, nie więcej jest usadnioną, jak skargi odzywane się wewnątrz kraju, na zbyt dużą powagę władzy cesarskiej. Ta powaga, bez wątpienia, ogromna, posłużyła tylko dobru kraju, była ona tarczą społeczności, opieką religji, własności, pracy; kraj to wie i okrywa ją błogosławieństwem. Pierwszy to raz podobno wykonywanie ogromnej władzy otoczone jest najwyższą popularnością.

„Postępując na tej drodze, władza przygotowuje rozsądny wzrost swobod i, tym sposobem, kraj przyjdzie do tego co cesarz nazwał *wieciem*

budowy. Prawdziwymi miłośnikami wolności nie są ci co jej schlebują, ale ci co jej radzą umiarkowanie. Ci fałszywi przyjaciele przyprawili ją o mnożenie cierpienia: oni to, przesadzając ją aż do swawoli, zabiliby, gdyby to była rzecz podobna, wszystkie swobody. Nie mieli ich samopoznania, ani miłości, unosiło ich tylko upojenie. Udało się im zrzucić kraj do tego stopnia, że gdyby go dzisiaj zapytać: czy chce dawniejszej wolności dąku, kraj odpowiedziałby jednogłośnie, że niechce. Któż temu winien? Od samej prassy zależy uczynić rząd swobodniejszy możliwym. Prawa są tylko wypadkiem obyczajów; i skoro wolność dąku będzie miała za sobą opinie, natychmiast przejdzie w prawo.

3 września. Zdaje się, że cesarz Napoleon zakazał panegirycznych sprawozdań o swojej podróży; jakoż dzienniki donoszą tylko pokrótce jej postęp: W Annecy, cesarz wręczył merowi 17,000 fr. dla rozdania zakładom pobożnym i dobroczynnym: 10,000 zakładom zniesienia zebractwa; 2,000 klasztorowi wizytek; 2,000 zakładom nie-wiast zatrudzających; 2,000 zakładom braci nauki chrześcijańskiej; 1,000 na ochronkę. Z Chamou-nix cesarstwo udał się do Bonneville, skąd znowu wrócił do Chambéry. Dnia 5, wyjadł do Grenobli.

Przybyła do Paryża córka Abd-el-Kadera dla wstąpienia do zakonu sióstr miłosierdzia. Kiedy emir mieszkał w Brussey, zbywało mu tam na srodkach wychowania tej swojej córki; posłał ją więc do Konstantynopola. Tam młoda Arabka miała zrzeczność poznać sióstr miłosierdzia. Jej wyobrażnia, rozczulona widokiem poświęceń, jakich te sługi miłości bliźniego dają tak wzniosłe wzory, powzięła myśl pójść ich śladami. Emir nie odrzucił prośby córki i pozwolił jej udać się do Paryża, gdzie wstąpiła do klasztoru i rozpoczęła już nowicjat.

Proboszcz i mieszkańcy miasta Rouane zaprosili p. Persigny do położenia kamienia węgielnego na mający się wzniesć kościół, pod wezwaniem Najświętszej Panny Zwycięzkiej. Przy tej więc uroczystości p. Persigny miał następną przemowę, rzucającą nieco światła na polityczne stosunki Francji z Rzymem:

„Wdzięczny jestem za wyrzeczone do mnie chlubne wyrazy, a szczególnież za uczyniony mi zaszczyt przez wezwanie, abym położył pierwszy kamień kościoła, na który pobożność wiernych tego miasta oczekuje z taką niecierpliwością. Wzywając do tego zaszczytu człowieka politycznego, którego rodzinną jego stroną przyjmuje tak uroczyście, widząc w nim przedstawiciela cesarskiego, chcieliście dać dowód, że pożyteczność rząd za opiekuna religji i jego sług, w czém macie zupełną słusność. Takie jest przywiązanie cesarza do kościoła, iż jest wyższem nad ową ogromną niesprawiedliwość, która, niedawno jeszcze poruszyła katolicyzm i świat zadziwiła. Pozwólcie mi m. pp., powiedzieć kilka słów w tym przedmiocie. Nie będę wam przypominał, że cesarz na powrót wprowadził Papieża do Rzymu, i że go tam, mieczem Francji, utrzymuje. Przystąpię od razu do wojny włoskiej. W owym czasie państwo kościelne zajęte było w połowie przez Francję, w połowie przez Austrię, dla zapewnienia władzy Ojca św. Oba oddziały wojskowe, w obecności tego, co się działo na północy Włoch, powinny były zachować neutralność i z bronią na ramieniu, czekać skutku wypadków. Owóż, jak ten obowiązek był z obojgu strony wykonany. Wówczas kiedy Francja spełniała wiernie swoje postannictwo, strzegąc części krajów kościelnych, które do niej należały i do dziś dnia opiekuje, Austrija, aby użyć na naszą szkodę sił, które posiadała w Legacjach, opuściła część państw kościelnych, powierzonych swojej straży, w skutek zaś tego opuszczenia, Papież stracił Romanję. Ale to opuszczenie kraju papieskiego nie wzięło na dobre Austrii, bo wkrótce pobita pod Solferino, musiała zawrzeć pokój. Owóż m. pp., podstawa pokoju, podstawa nakazana przez samę istotę rzeczy, przez stan umysłów i zachowanie się całej Europy polegała tэм, że wszelkie wdanie się zbrojne we Włoszech zostało zakazane tak Francji jak i Austrii, tak dalece, że Romanja będąc opuszczoną przez Austrię, Papież zaś nie mogąc jej odzyskać ani przez Francję, ani przez Austrię, ani przez żadne inne państwo, oczywiście stracił tę prowincję dla stolicy świętej. Wówczas to w pośród tych trudnych okoliczności cesarz, w wysokiej mądrości, w swoim równie nieograniczonej, jak światem przywiązaniu do Ojca św., postanowił uczynić owe rozgłosne przełożenie, które poruszyło tyle krzyków i tyle niesprawiedliwości. Lecz jakżeż było to przełożenie? Było to po prostu ocalenie władzy świeckiej papieskiej, był to układ najprostsz, najzręczniejszy i najgodniejszy z celem, jaki tylko można było urzeczywistnić dla niepodległości i godności stolicy świętej. Sami to osądzicie. Cesarz widząc, że przez nieoprawny bład Austrii, Romanja nieodzownie zginęła dla Papieża, chciał przynajmniej, aby po złączeniu tej prowincji z Piemontem, rządzona była w imieniu Papieża, aby zachować i uszanować, w granicach możliwości, prawa stolicy świętej. Ale na tэм nie koniecznie. W owym czasie, kiedy cesarz ustępował w tэм przełożeniu rozkazom niezbędnej konieczności, wyciągał z niej ogromną korzyść dla Papieża, bo w zamian za tэм stratę, oświadczył się zadowolony i skłonił do zaręczenia Europy, a przynajmniej wszystkie państwa katolickie nieykalności obecných posiadłości stolicy świętej, i tym sposobem zabezpieczył na zawsze niepodległość i spokojność papieża. Nic dziwnego, że te mądre, szlachetne i wspaniałe przełożenie zostały opacznie przez niejaki czas pojmano przez ciemnotę, błąd, lub nienawiść stronniczą, ukrywającą się pod płaszczem religji; o czém mogę was upewnić m. pp. to, że w oczach wszystkich ludzi politycznych, mających rzeczywiste znaczenie, te przełożenia widziane były jako najjaśniejszy dowód przywiązania cesarza do Ojca św., i że wszyscy religijni przeciwnicy papieża cieszyli się z ich odrzucenia i że nakoniec, według wszelkich prawdopodobieństw ludzkich, gdyby były

przyjęte, w chwili kiedy to mówię, Włochy byłyby spokojne i dwór rzymski wolny od wszelkich niebezpieczeństw.

„O! m. pp., kiedy klaszć będe pierwszy kamień tego kościoła Najświętszej Panny Zwycięzkiej, której wezwanie jest tak szczęśliwej wroźby, proszę Boga o opiekę nad Ojcem św., aby go osłonił od atakujących niebezpieczeństw, z których największem jest, nie zbrojna napastę jego nieprzyjaciół, bo miecz starszego syna kościoła, gardząc bluźniercami, nie przestaje osłaniać swą strażą najdosłojniejszą osoby Papieża i uwielbianego tronu stolicy świętej.“ (Długie oklaski i wotania).

ANGLIJA.

London, 3 września. Lord Palmerston postanowił prowadzić politykę angielską zupełnie nową drogą. Usilnem jego staraniem jest zbliżyć się do Austrji, wciągnąć inne państwa, do związku i utworzyć rodzaj koalicji przeciw Francji. Niezamierza on wcale wznawiać dawniejszych, przeciw Napoleonowi I, zawieranych związków, ale chciałoby przez ściśle porozumienie się w widokach i jednorodności politycznego działania stawić Francji, we wszystkich pytańach europejskich, bierny opór t. j. aby Europa każde przełożenie Francji bezwarunkowo odrzucała, a tэм samym Francję, mimo jej rzeczywistą potęgę, uczyniła bezsilną i pozbawiła znaczenia, na jakim cesarz postawił ją umiał. W tym celu utrzymują, że lord Palmerston skłonił królowę Wiktorję do widzenia się z cesarzem austriackim w Cobourgu. W tэм także myśli włożone zostały w usta królowej wyrazy, w mowie trónowej, o traktatach 1815 roku. Co do Szwajcarji, lord Palmerston nieprzystaje jatrzyć tego kraju, który na każdym kroku okazuje najzacietszą nienawiść względem Francji; lękać się atoli wypada, aby sama nieprzypłaciła tэм służebności swojej radom angielskim, bo nie należy zapominać o zwykłej polityce, jakiej lord Palmerston trzymać się lubi, t. j. kiedy wtrąci kraj jaki w nierozwikłane trudności, wówczas nagle się cofa i tych, co zaufali w jego pomoc, zostawuje własnym siłom. Zwsząd wieści o koalicji, której duszą ma być Anglja docho-dzą, ale zdaje się rzeczą niezawodną, że ta do skutku nie dojdzie, bo rzeczywistie można Napoleonowi nie ufać, można zamiary jego podejrzewać, ale nie byłoby nic trudniejszego jak wystąpić przeciw niemu z takim manifestem, któryby przez światłych i bezstronnych ludzi w Europie, mógł być przyjęty. Wojna musi mieć cel oznaczony; o cöz więc z Francją wojować? Jakie zdobycze Francja ma wrócić, aby Europę zaspokoić? Jesliby nawet, co niepodobna, żądano od Francji, aby wszelkiego wpływu zrzekła się na Włochy, które państwo zechce ciężar kierunku sprawy włoskiej na siebie przyjąć? Dawniejsze koalicje miały cel jasny i oznaczony; ostatnia przeciw Francji zawarta wyrzekła: że oręża nie złoży póki Napoleon I, z tronu nie ustąpi, póki wszystkich zdobyczy nie wróci. To każdy rozumiał, ludy widziały, że po dokonaniu tego przedsięwzięcia, pókj zakwintnie, ale dziś może napisanie manifestu przeciw Napoleonowi III, byłoby zagadnieniem, któremu najwprawniejsze pióro podobno nie potrafiło. Dla tego, lubo widnokrąg polityczny émi się i chmurzy, lubo wojna w Europie wybuchnąć może, ale to pewna, że nie przeciw Francji.

London jest dziś zupełnie pusty; wszyscy ministrowie rozjechali się w różne strony Anglii. Dzienniki, w niedostatku posiedzeń parlamentowych, zajmują się polityką zewnętrzną. Sprawa wschodnia szczególnież ma przed innemi pierwszeństwo. *Times*, w obszernej pracy nad *blekitną księga*, zwrócił szczególnież uwagę na raporta agentów dyplomatycznych angielskich, z różnych stron Turcji i przyszedł do tego przekonania, że Turcy nigdy nie potrafią rządzić chrześcijańskimi krajami. Dobrze ktoś powiedział, że rząd taki, który tylko chce tego co może, a nie może tego co chce, powinien sam uznać swą nieudolność i ustąpić miejsca umiejętności.

AUSTRIJA.

Wiedeń, 28 sierpnia. Dzienniki wiedeńskie umieściły sprawozdanie komitetu rady państwa o reorganizacji cesarstwa. Rzeczono sprawozdanie obejmuje wniesienia większości federalistowskiej i mniejszości centralizacyjnej. Większość następnie wyraziła swoje zdanie:

„Wziąwszy pod szczególny i najscislejszy rozbiór rozmaite rozdziały budżetu i znalazłszy zrzeczność zastanowienia się, stosownie do swojej początkowej uchwały, nad wzniośtemi zasadami, od których zależy pomyslna przyszłość monarchji, komitet nie może przemilczeć, w obec rady państwa, wewnętrznego i dojrzałe zgłębionego przekonania, a mianowicie, że ta przyszłość nie zdaje się mu być ani przygotowaną, ani zapewnioną przez istniejący systemat wewnętrznej organizacji. Rzezonny systemat, którego pierwsze podstawy wywołane przez smutne wypadki, nie mógł, według przekonania komitetu, utrwalić instytucji państwa, które operując się na wielkich politycznych wymaganiach, rozwinętych w dziejomem dążeniu rozlicznych swych części, zjednoczonych przez najwyższą władzę dynastji, ściśle i nierozdzielnie spojonych tym węzłem, w skutek szeregu umów i najważniejszych traktatów europejskich, również jak przez własny pełen sławy i zaszczytów wpływ na dzieje Europy, okazało się być jednym z najważniejszych członków europejskiej rodziny. Nie podobna szukać i znaleźć dla takiego państwa trwałych podstaw wewnętrznej organizacji, w skutkach przemijających wypadków, ale w uznaniu, w utrzymaniu i rozwoju właściwego mu politycznego charakteru.

„Komitet, przeniknięty tэм przekonaniem, nie może widzieć utrwalenia i zapewnienia związku między krajami monarchji austriackiej i jego do-brze rozumianej politycznej jednoci, w negacji historyczno-politycznej indywidualności jego roz-maitych części, w zewnętrzném tylko podobień-stwie albo w znieczeniu wszystkich śladów historycznego połączenia. Im głębsze i żywsze

jest przywiązanie ludów monarchji austriackiej do swych narodowych wspomnień i do wyłącznych swych ustanowień, t $\dot{e}$ m bardziej toż przywiązanie wysłuchacza najszlachetniejszego przymioty charakteru narodowego i cz $\acute{e}$ ść najszlachetniejszych wspomnień cał $\acute{e}$ j monarchji, r $\acute{o$ wnie jak i pojedynczych jej cz $\acute{e}$ ści; a skoro m $\acute{o$ dra i śmiała polityka potrafi pogodzić wymagania pot $\acute{e}$ gi i jednosc $\acute{i}$ cesarstwa, z opartemi na prawie d $\acute{z$ ęnia-
nia jego cz $\acute{e$ ści, wnet łączący je ogólny węzeł stanie się i trwalszym i serdeczn $\acute{e}$ j $\acute{e}$ szym. Uznając i rozwijając prawa tych cz $\acute{e}$ ści, stanowiących siln $\acute{a}$ i kr $\acute{e$ pki $\acute{e}$ kę podporę całośc $\acute{i}$, sp $\acute{o$ lne cesarstwo stanie się opiekun $\acute{e}$ m r $\acute{o$ k $\acute{o$ jm $\acute{e}$ nia istnienia ka $\acute{z$ d $\acute{e}$ ej z tych pojedynczych cz $\acute{e}$ ści.

„Nie tajne s $\acute{a}$ komitetowi trudnośc $\acute{i}$ podobnego przedsięwzięcia, ale przekonanie o wielkim powołaniu monarchji austriackiej, nie dozwala mu w $\acute{a$ tpić o mo $\acute{z$ liwośc $\acute{i}$ tego rozwiazania, w m $\acute{i$ arę jak rozwój dziejowy i kolejny przedstawiać b $\acute{e}$ dzie sposobnośc $\acute{i}$ pogodzenia chwilowych wymaga $\acute{n}$, z pełnosc $\acute{i}$ życia podaniami przeszłośc $\acute{i}$ i okazania się sprawliwym względem tych obud $\acute{o$ w pierwiastk $\acute{o$ w. Komitet nie m $\acute{o$ gł te $\acute{z}$ zataić przed sob $\acute{a}$, że ju $\acute{z}$ przy rozbi $\acute{o$ rce szczeg $\acute{o$ łowych bud $\acute{z$ et $\acute{o$ w okazało się, iż przy obecnym systemacie, niepodobna dojs $\acute{c}$ do znacznych oszczędnośc $\acute{i}$ i że te nigdy osi $\acute{e$ gnąć się nie da $\acute{z}$ ą, chyba przypuszczając rozmaite kraje do zarząd $\acute{u}$ własnemi ich sprawami.

„Wszak $\acute{e}$ nier $\acute{o$ wnie głośniejc $\acute{i}$ niż pobudki skarb $\acute{o$ wosc $\acute{i}$ przemawia za podobnym uczestnictwem ta niezbita prawda, że tylko, w razie urzędzenia tego uczestnictwa, w drodze właściwych ustanowień, da się odwr $\acute{o$ cić upadek ducha publicznego, który w $\acute{a$ tpi lub niszczy moraln $\acute{a}$ siłę państ $\acute{w}$. Upadek ducha publicznego czyni go dostępnym wpływom chorobliwych i dra $\acute{z$ niących namiętnośc $\acute{i}$, którym tak dzielnie opiera się zdrowa działalnośc $\acute{i}$ nale $\acute{z$ ycie urzędzonego obywatelskiego życia. Aby wszak $\acute{e}$ podobne uczestnictwo kraju, w sprawach publicznych, mogło mieć miejsce, niezbędn $\acute{e}$ m jest, aby wiązało się z dziej $\acute{o$ wymi dawniejszemi ustanowieniami, gdyż jest niesłychanie trudno zaprowadzić zdrowe kształty swojskiego rządu (self government) i o $\acute{z$ wywić go odpowiednim celowi duchem, tam gdzie podobne punkta zetknięcia się nie istnieją; a w ka $\acute{z$ dym razie, zapominając o tych punktach zetknięcia, byłoby zupełn $\acute{e}$ m niepodobieństwem wskr $\acute{e$ sić prawdziwe życie publiczne i zaprowadzić szczer $\acute{y}$ rząd swojski, tam, gdzie te punkta istnieją jeszcze w cał $\acute{e}$ j pot $\acute{e$ rze uczucia i przekonania.

„Komitet rozumie, że powyższe zasady s $\acute{a}$ ju $\acute{z}$ nam $\acute{o$ knione w liście cesarskim 19 kwietnia, który przypominając swojski rząd gmin, przywr $\acute{o$ cenie ustanowień municypalnych w Węgrzech i przyrzekając rozciągnięcie podobnych- $\acute{z}$ e ustanowień na inne kraje, oraz zwołanie sejm $\acute{u}$, daje przewidywać założenie nowego porządku rzeczy, który otrzymał jeszcze now $\acute{a}$ i szersz $\acute{a}$ podstawę w liście cesarskim 17 lipca.

„Lecz im bardziej komitet jest przeświadczonej o potrzebie, aby uważany przezeń stan rzeczy mógł stać się żywotnym, aby skaz $\acute{o$ wki woli cesarskiej były wiernie pojęte i wykonane, zgodn $\acute{e}$ z duchem, w jakim je objawiły organa publicznej siły i aby nade wszystko strzeżono się niebezpieczeństwa z $\acute{m$ acania opinji powszechnej, przez odwlekanie nagłych rozwi $\acute{a$ zań i przez pozorne tylko zmiany, t $\acute{e}$ m bardziej komitet jest przekonany, że do rady państwa należy, przez dokładne wskazanie ogólnego kierunku, przez szczer $\acute{y}$ i niczem nieskr $\acute{e$ powany wykład jej przekon $\acute{o$ n $\acute{a}$, rozwinięciem stanowcz $\acute{e}$ sp $\acute{o$ łdziałanie w rozwi $\acute{a$ zaniu pyta $\acute{n}$, których cesarz j. m., w swojej o $\acute{z$ wolności troskliwośc $\acute{i}$, raczył wyznać wysok $\acute{a}$ wa $\acute{z$ nośc $\acute{i}$. A przeto, komitet widzi się spowodowanym do wyrażenia co następuje, jako ostateczny wypadek roztrząsnienia bud $\acute{z$ etu i zastanowienia się nad moralnym i materjalnym stanem monarchji.

„Pomożenie sił i rozwój dobrobytu monarchji wymaga uznania indywidualnośc $\acute{i}$ dziejow $\acute{o$ -politycznej rozmaitych kraj $\acute{o$ w. W ich tonie wszystk $\acute{i}$ narodowośc $\acute{i}$ powinny rozwijać się swobodnie i samorzutnie. Wszak $\acute{e}$ to uznanie indywidualnośc $\acute{i}$ pojedynczych powinno być w zgodz $\acute{i}$ z wymaganiami i warunkami powszechnej jednosc $\acute{i}$. Wszystk $\acute{e}$ wi $\acute{e$ c kraje monarchji, co do zasady, powinny być mi $\acute{e$ dzy sob $\acute{a}$ r $\acute{o$ wnemi; nale $\acute{z$ ży przyznać im autonomję t. j. udzielić w wewn $\acute{e$ trznym zarządzie i prawodawstwie, a sp $\acute{o$ łcz $\acute{e}$ nie nale $\acute{z$ ży im określić i zapewnić ich reprezentację we wsp $\acute{o$ lnej jednosc $\acute{i}$.

„Tego rodzaju atoli organizacja nie może być uzupelnion $\acute{a}$, tylko przez wskr $\acute{e$ senie ustanowień municypalnych, posiadających siłę żywn $\acute{a}$, w duchu niezalezności zarząd $\acute{u}$, szczer $\acute{e}$ zaprowadzonego. Te s $\acute{r$ odki jednak nie dośc $\acute{i$ gn $\acute{a}$ swego celu tylko wówczas, kiedy najsił $\acute{e$ j zostaną połączone z ustanowieniami dawniej istniejącymi i kiedy oka $\acute{z$ ają się w zgodz $\acute{i}$ z wymaganiami wszystkich czynnik $\acute{o$ w politycznych i społecznych, p $\acute{o$ źniej wprowadzonych w życie, oraz kiedy przekonania ka $\acute{z$ d $\acute{e}$ go kraju b $\acute{e}$ dą szanowane, zmiany zaś nakazywane, w imię ogólnego dobra, znajdują niezaprzeczone usprawiedliwienie w stanowczych politycznych potrzebach, od których żaden z kraj $\acute{o$ w monarchji uchylać się nie powinien.

„Komitet jest najmocniej przekonany, że rada państwa, wskazując stanowczo powyższe d $\acute{z$ ęnia, nie wykr $\acute{o$ czy z granic swojego obrębu działalności.

„Nadziej $\acute{e}$, obudzone przez zwołanie te $\acute{z$ że rady, wysokie znaczenie, jak $\acute{e}$ słowa cesarskie przypisały jej pracom, nade wszystko zaś przeświadczenie, wynikł $\acute{e}$ z roztrząsnienia bud $\acute{z$ etu, którego prosty rozbi $\acute{o$ r tylko pod względem liczb, w granicach istniejącego systemu, zrobiłby czynnośc $\acute{i$ rady zupełnie uludn $\acute{ą}$, — wszystk $\acute{e}$ te uwagi, razem wzięte, powinny skłonić radę państwa do wyrażenia swych widok $\acute{o$ w i swych przekon $\acute{o$ n $\acute{a}$, o polo $\acute{z$ eniu i potrzebach monarchji w sposób stanowczy. Wszak $\acute{e}$ usilowanie rozleglejszego rozwinięcia wy $\acute{z$ ej wskazanych d $\acute{z$ ę $\acute{z}$, unio-

sloby radę państwa na pole, na którem rady polityczne i urzędy władzy wykonawczej właściwie zwan $\acute{e}$, zbli $\acute{z$ a się z sob $\acute{a}$ stykają i krzyżują. A przeto rada państwa t $\acute{e$ m troskliwiej unikn $\acute{a}$ tego powinna, im mniej podobne uł $\acute{a$ wienie rzeczy i urzędzenie og $\acute{o$ lne do jej posłannictwa nale $\acute{z$ ą, jak r $\acute{o$ wnie przedstawianie s $\acute{r$ odk $\acute{o$ w specjalnych i sposob $\acute{o$ w właściwych, odpowiadających temu celowi.

„Komitet rozumie, że rada państwa znajdzie w przykł $\acute{a$ dach dziej $\acute{o$ w dostateczne powody do powyższego ograniczenia swęj czynnośc $\acute{i}$. Te przykł $\acute{a$ d $\acute{y}$ najoczniejszej dowodz $\acute{a}$, że przejście, zapewne arcyw $\acute{a$ żne, do ustanowień politycznych, pod wielu względami przeobra $\acute{z$ onych, jest zawsze niebezpieczne, kiedy czynnik $\acute{i}$ wezwane przez istniejąc $\acute{e}$ władze do sp $\acute{o$ łdziałania, nie łącz $\acute{a}$ się i nie poddają z ufnosc $\acute{i}$ pod tę powagę, która w polo $\acute{z$ eniach niepewnych stanowi wię $\acute{z$ trwałą i niezachwian $\acute{ą}$ politycznego istnienia.”

Takie jest zadanie większośc $\acute{i$; mniejszośc $\acute{i}$, złożona z 5 członk $\acute{o$ w sądziła:

„Nie możemy pi $\acute{e$ sć się na ostateczne wniosenia przedstawione przez hr. Szecsen, pod koniec sprawozdania bud $\acute{z$ etowego:

„1. Poniewa $\acute{z}$ w swoich powo $\acute{d$ ach, uczestnictwo kraj $\acute{o$ w w sprawach publicznych, czyni zaletnym od skojarzenia ich z ustanowieniami dziej $\acute{o$ wymi, uprzednio istniejącymi i że z jednej strony te $\acute{z}$ ustanowienia s $\acute{a}$ rozmaitej natury, we d $\acute{l$ ug różnych okres $\acute{o$ w, w których wzięły początek, a z drugiej, poniewa $\acute{z}$ w krajach, do których nale $\acute{z$ ymy, nie istnieją podobne ustanowienia jeszcze żywotne, z któremi możnaby skojarzyć uznanie i zaprowadzenie autonomji w zarządzie i prawodawstwie wewn $\acute{e$ trzn $\acute{e}$ m, a przeto r $\acute{o$ wnośc $\acute{i}$ tych kraj $\acute{o$ w z owymi, które niegd $\acute{y}$ posiadały tak rozciągłą autonomję, niszczy się przez to wniesienie.

„2. Poniewa $\acute{z}$ skutkiem podobnego stanu rzeczy zaprowadziłyby się znowu w jednych krajach monarchji formy rządu, r $\acute{o$ zne od tych, jakieby obowiązywały w drugich; podobne zaś różnice niezgodne s $\acute{a}$ z zasad $\acute{ą}$ jednosc $\acute{i}$ cesarstwa.

„3. Poniewa $\acute{z}$, nawet w razie utworzenia nowych żywotnych zasad swojskiego rządu, wszystkie prowincje byłyby r $\acute{o$ wnomiernie uposa $\acute{z$ one tą rozległą autonomją w zarządzie i prawodawstwie wewn $\acute{e$ trzn $\acute{e}$ m, której pragnie zaprzeczać przez nas wniesienie; a osiągn $\acute{a}$ by tego nie można tylko kosztem jednosc $\acute{i}$ monarchicznej i silnej władzy centralnej.

„We wspomnianem wniesieniu, z powodu skarb $\acute{o$ wosc $\acute{i}$, zauważaliśmy, obok ogólnego *żądania autonomji w wewn $\acute{e$ trznym zarządzie i prawodawstwie, uchylenie koniecznych ście $\acute{z$ nień, które należałoby utrzymać, aby zapewniając gminom i prowincjom prawo rozstrzygni $\acute{e}$, o ile można swobodnie, ich własnych spraw, zachowano dla państwa i rządu centralnego prawa, bez których wyobrazić sobie niepodobna rzeczywistęj monarchicznej jednosc $\acute{i}$, ani utrzymać stanowiska Austrii, jako wielkiego mocarstwa.*

„Wyłożymy tu pokr $\acute{o$ tce pobudki najdowodniejsze; podług naszego pojęcia i przekonania, oraz wolni od wszelkiego obcego wpływu, które skłoniły nas, jako rady koronne, do odm $\acute{o$ wienia naszej zgody na ostateczne wniesienie większośc $\acute{i}$ komitetu bud $\acute{z$ etowego, ustanowionego przez radę państwa.

„Uznajemy za obowięzek nie ograniczać się odrzuceniem tego ostatniego wniesienia, lecz złożyć przyczynek do uwag, których rząd j. c. k. m. i sama nawet rada państwa uniknąć nie b $\acute{e}$ dą mogły przy rozbi $\acute{o$ rce bud $\acute{z$ etu i w skutek wiadomości jakie st $\acute{a$ d zaczerpn $\acute{a}$.

„Przechylamy się zupełnie do sprawozdania bud $\acute{z$ etowego w cz $\acute{e$ ści, w której wykł $\acute{a$ da, że nasze polo $\acute{z$ enie skarbowe nie może być dokładnie i trwale polepszone, przez obr $\acute{o$ ty skarbowe albo próby oszczędnośc $\acute{i}$, gdy dowodzi, że urzędzenie banku narodowego nie może rozwinięć się, dop $\acute{o$ k $\acute{i}$ obecny systemat nie zostanie odmieniony. Minister bowiem skarbu słusznie, w raporcie swym z d. 31 lipca 1860, popiera potrzebę *szczeg $\acute{o$ l $\acute{n$ ych wewn $\acute{e$ trzn $\acute{e}$ ch ustanowień*, poczytując je za niezbędn $\acute{y}$ warunek do odzyskania potrzebnej ufnosc $\acute{i}$, dop $\acute{o$ k $\acute{i}$, z przeci $\acute{e$ żonego obr $\acute{o$ bu powszechnego zarząd $\acute{u}$, nie zostanie wyłączone $\acute{m}$ to wszystko, co można powierzyć r $\acute{o$ k $\acute{o$ m tych, których najbliżiej obchodzi porządne załatwienie, — t. j. gminom i kraj $\acute{o$ w; jeżeli prawo rozrządzania sob $\acute{a}$ wyzwolone zostanie z pod ciężaru i kontroli biurokratycznej; jeżeli pole prawne b $\acute{e}$ dzie zapewn $\acute{e}$ swobodnemu objawowi opinji, przez co jedynie rząd uniknąć może liczn $\acute{y}$ ch nakładnych kontrol, b $\acute{e}$ dzie m $\acute{o$ gł być najpewniej i najskuteczniej uwiadomionym o wadach zarząd $\acute{u}$; jeśli udział ludności w sprawach gminowych, prowincjonalnych i og $\acute{o$ lnych obud $\acute{z$ onym zostanie; jeśli nakoniec g $\acute{o$ łs powszechny b $\acute{e}$ dzie słuchany i brany w uwagę w radach rządowych, tak przy wnoszeniu nowych praw, jak przy ich roztrząsaniu i uchwalaniu; tak przy obliczaniu bud $\acute{z$ etu, jak przy zaciąganiu nowych cię $\acute{z$ arów, nakładanych na kredyt krajowy i og $\acute{o$ ł podatkujących.

„Z pociech $\acute{ą}$ wi $\acute{e$ c i pełn $\acute{ą}$ uszanowania wdzięcznośc $\acute{i}$ ą powitaliśmy ustanowienie zasilonej rady państwa i najmiłosciwsze cesarskie rozstrzygni $\acute{e}$ nie z 19 lipca 1860, nadające rozleglejsze prawa temu zgromadzeniu, upatrując w niem ziszczenie tych politycznych szczęśliwych instytucji.

„Niech nam wszak $\acute{e}$ wolno b $\acute{e}$ dzie zauważać, że może skł $\acute{a$ d i przynależnośc $\acute{i}$ rady, zdają się potrzebować niektórych odmi $\acute{n}$, jeżeli się zamierzam nadać temu ciału, przedstawicielowi całośc $\acute{i}$ kraju, tę wagę, która pozwoliłaby aby stało się podpor $\acute{a$ władzy centralnej i wsp $\acute{o$ lnych potrzeb cesarstwa. Pozwoli $\acute{m}$ sobie, z tego powodu, ostrzedz, że niepodobna zakresić zg $\acute{o$ ry dostatecznej granicy na wszystk $\acute{e}$ zdarzenia, mog $\acute{a$ c $\acute{e}$ mieć miejsce i wyrzec co zale $\acute{z$ y od autonomji prowincjonalnych, co zaś dotyka dobra jednosc $\acute{i}$ monarchicznej i że zatem nie nale $\acute{z$ y tracić z oczu zasady, że w razach w $\acute{a$ tpliwych w $\acute{a$ ładza centralna powinna rozstrzygn $\acute{a}$, a razem potrzeby, aby

w podobnych przypadkach, przez prawo nieprzezwidywanych, korona znajdowała wsparcie w powa $\acute{z$ e rady państwa. Nie przypisujemy sobie te $\acute{z}$ rozseczeń wdawania się w szczeg $\acute{o$ łowe prawidła, ale sądziliśmy, iż nienależało nam pominąć tylko co wyluszczone uwag, poniewa $\acute{z}$ z powodu rozpraw nad bud $\acute{z$ etem i wskutek polo $\acute{z$ enia skarbu państwa przeważnie się nam narzuciły i że, jako rady koronne, poczytujemy za powinnośc $\acute{i}$ wynurzyć nasze zdanie bez przemilczeń.

„B $\acute{e}$ dąc przeświadczeni, że najlaskawsze słowa, wyrzeczone przez j. c. k. do rady państwa, dały nam najzupelniejsze upoważnienie do objawienia naszych myśli, że nadzieje polo $\acute{z$ one w naszej działalnośc $\acute{i}$ s $\acute{a}$ dostatecznym bod $\acute{z$ cem do wyrzucenia, bez ogr $\acute{o$ dki, potrzeb ludności i przekon $\acute{o$ n $\acute{a}$, powiętych przy rozbi $\acute{o$ rce bud $\acute{z$ etu, jako te $\acute{z}$ do szczerego i pełnego poświęcenia j. c. m., naszego najlaskawszego cesarza i pana, w jego usilowaniach jednostajnego rozwoju wszystkich lud $\acute{o$ w austriackich, — sądzimy iż usprawiedliwimy wniosek, aby rada państwa, kończ $\acute{a}$ c rozprawy nad bud $\acute{z$ etem, złożyła na stopniach tronu najpokorniejsz $\acute{ą}$ prośbę: „Niech c. j. m. raczy, w pełniśc $\acute{i}$ swojej władzy, utworzyć instytucje, dzięki którym, przez najrozsobniejsz $\acute{y}$ rozwój swojskiego rządu, we wszystkich prowincjach, przy zupełn $\acute{e}$ m zachowaniu jednosc $\acute{i}$ monarchicznej i prawodawczej oraz rządowej *wkonawczej władzy*, przez kontrolę skuteczną i niezalezną od urzęd $\acute{o$ w skarbowych, aby wszystkie sprawy ludności znalazły sprawiedliwe przedstawienie w gminach, w sejmach prowincjonalnych i sejmach powszechnych.”

Dnia 2-go września. Piszą z Wiednia, że po koniec września Cesarz uda się do Niemiec i odwiedzi w Koburgu kr $\acute{o$ lowę angielską.

Ksi $\acute{a$ ż $\acute{e}$ Callimachi, poseł turecki przy dworze austriackim, miał dług $\acute{ą}$ rozmowę z hr. Rechberg. Podług doniesie $\acute{n}$ z Konstantynopola, ju $\acute{z}$ wszyscy członkowie komisji śledczej, zostali mianowani i mieli bezzw $\acute{o$ lnnie rozpocząć wsp $\acute{o$ ln $\acute{ą}$ czynnośc $\acute{i}$ z Fuad-pasz $\acute{a}$.

Dziennik Weroński oznajmuje z d. 30 sierpnia, że 27 osób więziono i stawiono przed są $\acute{d}$, za zbrodnię stanu.

W sferach wyższych politycznych m $\acute{o$ wi $\acute{a}$ o zagajonych rokowaniach między Prussami i Angl $\acute{a}$; celem ich ma być sp $\acute{o$ lnośc $\acute{i}$ działania, w razie zagrożenia terazniejszych posiadłośc $\acute{i}$ austriackich we Włoszech. M $\acute{o$ wi $\acute{a}$, że gabinety londyński i berliński dały ju $\acute{z}$ do zrozumienia w Paryżu i Turynie, iż w tem zdarzeniu nie pozostaną ob $\acute{o$ jętnymi widzami wypadk $\acute{o$ w. Dodaj $\acute{a}$, że gabinet wiedeński bynajmniej nie wywołał tych rokowań, ale że wynikły z gł $\acute{o$ bokiego przekonania dwóch mocarstw, iż we Włoszech przyjdzie bronić sprawy europejskiej, sprawy, r $\acute{o$ wnie obchodzącej Niemcy jak Austrję.

Gazeta Kolońska otrzymała wiadomośc $\acute{i}$ z Wiednia z d. 1 września, że wypadki włoskie dały pow $\acute{o$ d do cz $\acute{e$ stych narad gabinetu austriackiego i że w skutek ich postanowiono odwołać okr $\acute{e$ tn $\acute{e}$ wyprawy syryjskie, z obawy, aby Garibaldi nie wył $\acute{a$ dował na wielu punktach razem brzeg $\acute{o$ w austriackich; l $\acute{e}$ kają się te $\acute{z}$ powstania w Węgrzech.

Uzbrojenie twierdz włoskich jest ju $\acute{z}$ prawie ukończone; wniesiono wiele nowych warowni około Werony; w Mantui zupełnie przerobiono budowy hydrauliczne, bardzo wa $\acute{z$ ne dla t $\acute{e$ j twierdzy. W Peschiera wzmocniono się odst $\acute{r$ ony jeziora Gardja i p $\acute{o$ spieszają z budow $\acute{ą}$ szalup; dowiedziano się bowiem, że Piemontezycy ju $\acute{z}$ 15 takich szalup posiadają. Ludzie doświadczeni poczytują warownie weneckie za niedostateczne, a z powodu natury ziemi trudno jest nawet co trwałego tam zbudować. Załogi Weneccji, Padwy, Viceney, Werony i Villafranca zostały wzmocnione. W Weronie ju $\acute{z}$ jest 40,000 ludzi. Wychodz $\acute{t}$ wo z Weneccji nie ustaje, r $\acute{o$ wnie jak z Tyrolu południowego, mimo sekwestrację dóbr. W Trydencie i Roveredo zasły nowe więzienia. (Le Nord)

PRUSY.

Berlin, 1 września. Ksi $\acute{a$ ż $\acute{e}$ rejent przybył dzis z rana o godz. 8- $\acute{e}$ j z Ostendy. Wkr $\acute{o$ tce po przybyciu przyjmował ksi $\acute{a$ ż $\acute{e}$ t Fryderyka pruskiego i Wilhelma badenskiego; około południa ksi $\acute{a$ ż $\acute{e}$ rejent udał się do Potsdamu.

Nowa-Gazeta-Pruska uwiadamia, że w ostatnich dwóch tygodniach żadna zmiana nie zaszła w zdrowiu kr $\acute{o$ lewskiem. Dni s $\acute{a}$ z największ $\acute{ą}$ dokładnośc $\acute{i}$ urzędzone. Dostojny chorj najwi $\acute{e$ ciej czasu przepędza na wolnym powietrzu, z rana przesiaduje w kr $\acute{e$ sle w ogrodzie, pod wiecz $\acute{o$ r przejeżd $\acute{z}$ a się po parku.

Pisano do Gazety Kolońskiej, że Prussy miały zamiar wyprawić oddział wojska do Syrii, ale zapewnic można, że ta wiadomośc $\acute{i}$ jest przedwczesna. Być może, iż przewidywano zbieg okolicznośc $\acute{i}$, mogących wywołać tę wyprawę, ale ten zbieg jest jeszcze bardzo daleki, i wteczas tylko mogłyby się ziszc $\acute{c}$, je $\acute{z$ liby wypadkiabrały wi $\acute{e$ kszej wagi.

Morning-Herald uwiadamia, że stosunki między Francją i Prusami s $\acute{a}$ nadzwyczaj wy $\acute{t$ ę $\acute{z$ one; w Berlinie najzupelniej temu zaprzeczają. Zbli $\acute{z$ enie się między Prussami i Austrją w Cieplich nie wywarło najmniejszego wpływu na stosunki pruskie z gabinetem tuilleryjskim. (J. de St. P.)

TURCJA.

Konstantynopol, 12 sierpnia. Dziennik konstantynopolski zapełnia swoje kolumny wyliczaniem dobrodziejstw, jakie Fuad-Pasza zlewa w imieniu swego rządu, na nieszczęśliwe ofiary niedawnych rzezi syryjskich. Według urzędowych zar $\acute{e$ czeń, jałmu $\acute{z$ ny w mieszkaniu, odzieniu żywnośc $\acute{i}$ i pieni $\acute{a$ żkach s $\acute{a}$ rozdawane przez osobn $\acute{y}$ komisję nieszczęśliwym. Abro-Effendi, mianowany prezesem komisji, ma zajmować się nadzwyczaj czynnie poruczonym sobie wydziałem. Na 2000 muł $\acute{o$ w sprowadzono do Bejrutu wdowy i sieroty wymordowanych rodzin w Damaszku. Przełożona siostr $\acute{a}$ miłosierdzia, zwiedzizszy miejsce czasowego przytułku w Bejrucie, oznajmiła, że miejscowe niewiasty chrześcijańskie zajęły się przygotowaniem odzie $\acute{z$. Wnet Abro-Effendi

posłał do klasztoru tkanin bawełnianych za 20000 piast $\acute{o$ rw. Je $\acute{z$ liby to wszystko było prawd $\acute{e}$, rząd turecki zasługiwałby, w tym razie, na oddanie mu sprawiedliwośc $\acute{i}$, że jak mo $\acute{z$ e stara się wynagrodzić swoje wykroczenia i błędy; ale na nieszczęście, listy chrześcijańskie, dochodzące z rozmaitych miejsc Syrii, zupełnie inny i okropny przedstawiają obraz polo $\acute{z$ enia chrześcijan w tym kraju. Zawziętośc $\acute{i}$ muzułmańska dochodzi do najwyższej wścieklośc $\acute{i}$. Wiadomośc $\acute{o}$ o przybyciu wyprawy francuzkiej na nowo zapaliła fanatyzm. Oto z d. 9 sierpnia donoszą, że w t $\acute{e}$ j chwili, kiedy wiadomośc $\acute{o}$ rzeźnika tureckiego, który własną r $\acute{e$ k $\acute{ą}$, to no $\acute{z$ em, to toporem, zamordował 27 chrześcijan, biedny i spokojny chrześcijanin został zabity siekier $\acute{ą}$ przez rozj $\acute{a$ trzonej Turk $\acute{o$ w, ukaraniem jednego z ich sp $\acute{o$ tywznawców. Zdarzyło się to o 50 krok $\acute{o$ w od koszar żołnierzy tureckich i uszło bezkarnie. Podług listu z miasta Homs, pisanego 16 sierpnia, stan chrześcijan jest tam okropny. Obelgi krzy $\acute{z$ a codziennie, podpalano kościoł miejscowy. Muzułmanie dr $\acute{e$ czą, zabijają i rozpędzają chrześcijan, których największa liczba uciekła do Safita i Honon. Podobne okropnośc $\acute{i}$ panują w Ptolomeidzie, jak o tem donosi list, pisany z Ako, 14 sierpnia. Cz $\acute{e$ ść wojska tureckiego, która tyle zbrodni popełniła w Deir-el-kamar znajduje się w Ako. Dwaj paszowie, z powodu choroby, nie opuszczając ł $\acute{o$ za, nie tylko nic nie czynią dla poskromienia tych żołnierskich okrucieństw, ale przeciwnie cieszą się z ka $\acute{z$ d $\acute{e}$ go nieszczęścia chrześcijan. Uwiezienie muftego, jedynego opiekuna chrześcijan, sprawiło im największ $\acute{ą}$ radość. Zab $\acute{o$ jstwa, zdzierstwa, znęcanie się nad niewiastami i dziećmi powtarzają się codziennie i coraz wi $\acute{e$ kszej nabierają srogośc $\acute{i}$.

KSIĘSTWA NADDUNAJSKIE.

Jassy, 23 sierpnia. Prezes rady ministr $\acute{o$ w Cagalniano, b $\acute{e}$ dząc razem ministrem spraw wewn $\acute{e$ trzn $\acute{e}$ ch, wzięwszy za godło swego zarząd $\acute{u}$ *prawośc $\acute{i}$ i moralnośc $\acute{i}$* , zdaje się, że najszczerczej przystąpił do zaprowadzenia uczciwośc $\acute{i}$ w zarządzie swego wydziału. W okołniku wydanym do prefekt $\acute{o$ w obwodowych, wyłożył zasady pełne wzniosłych myśli i zdrowego praktycznego rozs $\acute{a$ dku. Uwiadomiwszy, że izby przeznaczyły dostateczne sumy na placę urzędnik $\acute{o$ w, tak że wszystkie potrzeby życia opędzić b $\acute{e}$ dą mogli, poru $\acute{c$ za prefektom najsił $\acute{e$ jsz $\acute{ą}$ czynnośc $\acute{i}$, aby zbrodnia przekupstwa i przedajności była do szc $\acute{e$ tu wy $\acute{t$ ę $\acute{z$ ona. Nado przekazywanie, że ciemnota i brak nauki s $\acute{a}$ źró $\acute{d$ łem wszelkiego z $\acute{l$ ego, poru $\acute{c$ za prefektom, aby przyznaczaniu kandydat $\acute{o$ w na posady są $\acute{o$ wie i administracyjne, koniecznie wymagałi świadectw z nale $\acute{z$ ytego ukończenia kurs $\acute{o$ w gimnazjalnych, i do niższych nowet posług policyjnych używali tylko takich, co przynajmniej szkoły elementarne ukończyli. Piękny ten okołnik, który z wielkim pożytkiem mogłby być w całym urzędniczym świecie odczytywanym, kończy się następnemi słowami: „Wzywam was p. prefekcie, jak minister i jak Rumun, abys się wystrzeg $\acute{a}$ ł namiętnośc $\acute{i}$ i nieważ $\acute{i}$ wi, abys chronił się uniesień przyja $\acute{n}$, fauzytyzmu i rekomendacji. Nie zapomnijcie, że największa cz $\acute{e$ ść przyszłych ulepsze $\acute{n}$ zale $\acute{z$ y od urzędnik $\acute{o$ w, którzy mają wprowadzać je w wykonanie.”

DEPESE TELEGRAFICZNE.

TURYN, poniedziałek 3 września wiecz $\acute{o$ rem. Zesrodkowanie dwóch korpus $\acute{o$ w wojska piem $\acute{o$ ntkiego na granicy państw kościelnych, jest spowodowane przez postawę zagrażającą wojska generała Lamoriziere nad tą granic $\acute{ą}$.

GENUA, poniedziałek 3 września wiecz $\acute{o$ rem. Wiadomości z Palermo z soboty 1 września donoszą, że produktor, ulegając życzeniom Sycyljan $\acute{o$ w, zwoła zgromadzenia wyborcze na dzień 15 bież. miesi $\acute{a$ ca.

MARSYLJA 4 września. Wiadomości z Neapolu s $\acute{a}$ z d. 1 września: Ministrowie podali prośbę o uwolnienie: cofnęli ją w skutek niepowodzenia w utworzeniu gabinetu przez ks. Ischitella. Dow $\acute{o$ dzcy gwardji narodowej wdarli się do pałaca kr $\acute{o$ lewskiego, ż $\acute{a$ dlając oddalenia ks. Ischitella i jenerała Cutrofiano komendanta miasta. Zamieszanie wzmag $\acute{a}$ się; anarchiści odzywają się z gro $\acute{z$ bami; czekają tu na wył $\acute{a$ dowanie wojsk piem $\acute{o$ ntkich.

RZYM 1 września. Jenerał de Noue oznajmił oficerom, iż otrzymał od cesarza rozkaz bronienia Rzymu, Civita-Vecchia i obwod $\acute{o$ w Viterbo.

MARTIGNI 2 września. Cesarz i cesarzowa wsi $\acute{e$ dl $\acute{e}$ li w Thonon o godzinie 4 na parostatek Simplon, gdzie cesarstwo ich mm. przyje $\acute{c$ i byli przez przedstawicieli sp $\acute{o$ tki linii włoskiej, pana hr. de la Valette wiceprezydenta, Clairaz byłego prezidenta rady stanu kantonu Valais, hr. de Bourmont-Vauthier g $\acute{o$ wnego in $\acute{z$ yniera. Po dwugodzinnej przejazdce po jeziorze Genewskim na przeciw przepyszn $\acute{e}$ j brzeg $\acute{o$ w Chablais, cesarz długo rozmawiał z g $\acute{o$ wnym in $\acute{z$ ynierem departamentu i przedstawicielem sp $\acute{o$ tki linii włoskiej, która w cz $\acute{e$ ści stała się francuzk $\acute{ą}$ i zdawał się być szc $\acute{e$ g $\acute{o$ lnej uderzony mo $\acute{z$ liwośc $\acute{i}$ przebycia za pomocą tunelu Alp pod Simplon we 25 minut.

nę w południe, oznajmiając, że rada ministrów, pod przewodnictwem królewskim, uchwalila, że rząd bronić się będzie.

RZYM, piątek 31 sierpnia. Jeneral de Noue został mianowany dowódcą dywizji francuskiej, zajmującej państwo kościelne. Ankona została ogłoszona za będącą w stanie oblężenia i delegat został odwołany. Pontecorvo i Benewent są prawie zbuntowane.

LONDYN, środa 5 września. W Weronie skład artylerji pomnożony został o 4 baterje. 7 i 8 korpusy wojska austriackiego otrzymały rozkaz być w gotowości udania się do Wenecji. Wiadomość, że Francja poszła okręta wojenne do Cattaro, jest bezzasadna.

WIENIEŃ, środa 5 września. Nuncjatura rzymska zaprzecza wiadomości, że jeneral Lamoriciere miał zagrozić rabunkiem miastom, któreby powstały.

LONDYN, czwartek 6 września. Król Franciszek II przyjął oświadczenie królowej Izabeli II, która ofiarowała mu schronienie w Hiszpanji w razie opuszczenia przez Neapolu. W zatoce neapolitańskiej znajdują się tylko trzy bataljony Piemontskie.

PARYŻ, czwartek 6 września. Dziennik la Patrie oznajmuje, że Garibaldi wylądował d. 5 blisko Salerno. Inne oddziały powstańców miały złączyć się z Garibaldim dnia 6. Oczekiwano bitwy dnia 7 między Nocera i Salerno, gdzie wojsko, dowodzone przez jenerala i mające króla przy sobie, zajmowało mocne stanowisko.

PARYŻ, piątek 7 września. Monitor powszechny ogłasza wiadomości z Neapolu z d. 6 z rana i oznajmuje, że Garibaldi jest blisko Salerno, że wojska zbierają się w Kapui, że król uda się do Kapui, a następnie do Gaety. Stolica była jeszcze spokojną; władze zostały na urzędach.

LIWORNO, piątek 7 września. Brygada Calvarelli przeszła do Garibaldiego. Jeneral Bosco chce opuścić oboz w powodu niedrudum. Ministerstwo podało królowi memorandum o przedwysłałiu floty do Tryestu. Pogłoska rozeszła się, że król, opuszczając stolicę, rozwiąże wojsko od przysięgi.

NEAPOL, czwartek 6 września wieczorem. Król wsiadł na okręt o godzinie 8 do Gaety. Przed odpłynieniem złądził kary przestępców. Garibaldi jadł obiad w Cava.
(J. de S. P. i Le Nord).

PRZEGLĄD WSZECHSTRONNY.

Nowe dzieło Giuseppe Riciardi pod tytułem Martirologio italiano dal 1792 al 1847, wyjątek z listu wolontarja Garibaldiego. Casanovach, tajemnicy więzień stanu: Parę słów o Syrii, uroczystości Norouz w Persji. Wyjątek z listu p. Albrecht z Japonii.

(Dokończenie ob. N. 67).

— W obec krwawych wypadków, których tak jeszcze niedawno Syrija była teatrem, nie od rzeczy będzie wykazać chociaż pobieżnie, przyczyn ich i źródło.

Każda chwila w życiu narodów, jest koniecznym następstwem przeszłości, to też i obecne okrucieństwa Druzów, nie są wypadkiem nieprzewidywanym—owocem chwilowego zajścia, lub cząstkowej niechęci, bynajmniej. Gdy bowiem spojrzemy w przeszłość nie nazbyt nawet odległą, przekonamy się, że gwałty podobne, często powtarzane, były wynikiem zasady, w imię której Porta starała się niustannie zapewnić przewagę swym współwyznawcom, jawnie uciekając Maronitów a rozciągając swą opiekę na Druzów; jest to cecha charakterystyczna wszystkie niedołęzne rządy: różnić panować, taktiki się broni chwycića Porta, taką zasadą rządziła się i rządzi się Austria.

Pomimo różnicy wyznania, pokolenia Druzów i Maronitów, zostawały dawniej pod zarządem wspólnego emira, a cząstkowe zatargi i swary szejków, były tylko objawem zajść prywatnych, które milkiły przed powagą władzy wyższej.

Gdy za czasów Ludwika XIV Francja rozciągnęła swą opiekę urzędową nad Syrią, nie tylko nie się podniecała wzajemnych nienawiści, ale używała wszelkich środków, by zwaśnione pogodzić plemiona, oddając je pod zarząd emira Takred-Din, i książąt jego krwi, wyznawców islamizmu. Fakt ten najlepiej świadczyć może o tolerancyjnej dążności protektoratu francuzkiego. Po wygaśnięciu rodziny emira, Francja wręczyła jego godność, idąc za wyborem szejków rodzinie Schehab, do której należał emir Beschir, rządzący Libanem aż do 1840 r.

Zarząd tego emira do tego stopnia odznaczał się tolerancją i umiejętnością pogodzenia waśni, że po jego śmierci jeszcze nie wiadziiano na pewno czy był chrześcijanem czy też muzułmaninem. Od roku 1840, zupełnie się zmieniała rzecz postać.

Nie potrzebujemy przypominać toczącej się wówczas walki między Turcją i Anglią a wice-królem Egiptu. Zagroźony koalicją Ibrahim basza widział się zmuszonym opuścić Syrię, co też dokonał, chociaż swój odwrót upamiętnił zaciętą obroną. Porta dla dopięcia swych zamiarów potrzebowała pomocy Maronitów i dla zniewolenia ich sobie, zagwarantowała im wszystkie przywileje, byle tylko czynnie przyłożyli ręki do walki zaciętej z wojskiem egipskim, które widząc się zagrożonym w górach, a nie czując się na siłach utrzymania się w otwartym polu i na morzu, musiało się cofnąć.

Z początku, czyniąc zadość swym zobowiązaniom. Porta podnosiła do godności emira Libanu Beschir-el-Konima, lecz dla tego by ograniczyć jego władzę, pozbawiła go prawa wybierania podatków. Tytuł przeto został, ale władza w inne przeszła ręce.

W owym czasie oprócz dwóch wład, zostających pod zarządem szejków Druzów, cała kraina była

w rękę chrześcijan, co tak przeważnie wpłynęło na losy walki z Ibrahimem-paszą.

Skoło jednak niebezpieczeństwo minęło, pragnąc zniszczyć przewagę Chreścijan, Porta nie zaniechała przywołać szejków z pokolenia Druzów i powrócić im skonfiskowane dobra.

Dążność Porty stała się widoczna; chodziło jej głównie, o zjednoczenie plemion nie chrześcijańskich przeciw Maronitom, w celu pomszczenia się na nich za sojusz z Francją i za obelgę wyrządzoną sprzymierzonej z Portą Anglii, której misjonarzy wypędzono z Libanu, a biblię spalono publicznie. Szejkowie pokoleń Druzów, Metualitów i muzułmanów, wspólnymi siłami rozpoczęli walkę, napadając na wieś Hashaba, w której dowodził Szejk z rodziny Schehab. Gdy wyprawa się nie powiodła i Druzowie zostali pobici, szejk chrześcijański oskarżony o zdradę, został pozwany przez paszę Damaszkum i wtrącony do więzienia. Ośmieleni tym Druzowie, mając sobie przez rząd broń rozdana, napadają z kolei na Genin, Szkanin i Deir-el-Kammar; z równem jak przedtem niepowodzeniem i tylko za wstawieniem się muszyra Ottomańskiego, zgodzono się na warunki pokoju. Niedługo po zawarciu pokoju Selim-Pasza, sekwestruje dobra szejków chrześcijańskich, ośmieleni tym Druzowie ponawiają swe napady, i doprowadzają do ostateczności Maronitów.

Wpływ Francji zmusza Portę do odwołania Selima-paszy i naznaczenia Omera-paszy i dwóch kajmakanów, z których jeden miał pod sobą Druzów, drugi Maronitów.

Było to pozorne ustępstwo naleganiom Francji. Lecz niedługo trwał podobny stan rzeczy.—Druzowie podnieceni przez swego kajmakanu pierwsi złamali warunki pokoju, zniszczyli Sahobin i cały obwód Gizzin. Maronici rozpaczliwie się broniąc porażili Druzów na głowę pod Zahle, lecz zwycięstwo to wyszło im na gorsze, bo się Porta wzmieszała niby w celu pogodzenia zwadźionych, rozbroiła chrześcijan, którzy widząc swe wie i ziemie zniszczone ogniem i mieczem, przesładowani na każdym kroku, musieli szukać przytułku w górach i nieprzystępnych jaskiniach. Okrzyk niedoli przedał się aż do Francji. Porta zwała całą odpowiedzialność na swego paszę i pozbawiła go urzędu.

Zewnętrznie zmieniała się wprawdzie postać rzeczy, ale w gruncie została ta sama zasada rządzenia prowincją. Chreścijanie powoli zaczęli wracać do swych domów, wznosili na nowo zniszczone budowle, i pragnęli korzystać z przywilejów pokoju, lecz wiedzy właśnie Porta zażądała wypłaty zaległych za trzy lata podatków; by uczynić zadość tym wymaganiom, musieli sprzedać znaczną część swych posiadłości. Widzimy przeto systematyczną dążność Porty, do obalenia autonomji Libanu, i przyłączenia gór do paszaliuku Sidai. Ale do osiągnięcia zamierzonego celu trzeba było pierwój przyprowadzić Maronitów do ostatecznej zaguby—to też w roku 1844 Druzowie za namową Wedisz-paszy, wzięli się znnowo do broni i napadli na klasztor Nahme. Wedisz przyszedł wprawdzie niby na odsiecz, ale już wtenczas kiedy jego pomoc Druzom była potrzebna. Połączone wojska niszczyły wieś chrześcijańską, spaliły Bahodę, klasztor kapucynów w Hashaba.

Więcej czterdziestu wsi ogniem sponęto; mordowano kobiety, starców i dzieci i tylko wianie się konsulów europejskich, wyjednało czasowe zawieszenie broni.—Maronici, doprowadzeni do ostatecznej nędzy, oczekiwali jak zbawienia przybycia nowego emira Szekil-Effendi, mianowanego na miejsce Riza-paszy, usuniętego na nalegania posłów europejskich. Oczekiwany wybawiciel przybył nareszcie, ale zawiódł wszystkie oczekiwania, rozpoczął bowiem swe rządy od rozbrojenia chrześcijan, zostawując ich na łasce Druzów, którym wrók zostawiono. Zaczęły się znnowo mordy, okrucieństwa i gwałty wszelkiego rodzaju. Próżno protestować przeciw tej zimnej polityce wspierającej się na zdradzie i mordach, której owocem było pięset wsi w zglicszczach i 250,000 mieszkańców zamordowanych lub rozpedzonych.

Obecne wypadki, są dalszym ciągiem tej bezsilnej, niedołącznej, posilkującej się zdradą polityki porty, która nie mogąc utrzymać swęj władzy w górach, ucieka się do mordów, by osłabić przewagę chrześcijan w Libanie.

— Obchód uroczystości, przeważnie Norouz w Persji, bierze swęj początek od Gwibrów, jest to bodaj jedyna spuścizna po czcicielach ognia.

Uroczystość ta przypada na wiosnę w dzień przesilenia, od niej się zaczyna rok urzędowy; wedle naszego kalendarza, w bieżącym roku wypadła ona 20 marca.

W dzień obchodu Norouz wszyscy magnaci i dygnitarze państwa zbierają się w Teheranie, by pozdrowić króla i złożyć mu dary stosowne.

Gubernatorowie prowincji ubiegają się między sobą, kto kosztowniejsze złoży dary i największą przeszle sumę tomanów—(toman wynosi 18 zł. 25 gr. na naszą monetę). Większa część podatków i ciężarów w ten się sposób opłaca.

Właśnie w tej porze roku można już wnioskować o zbiorach, a król oczekuje chwili, w której za wskazaniem astrologa przy buku harmat, idzie do wyłączanie na ten cel przeznaczonych kiosku, złożyć modły dziękczynne Bogu.

Kiosk ten zwany Koulatranghi, wznosi się w jednym z ogrodów pałacowych,—urzędnicy i wojsko oczekują w ogrodzie, nie mając prawa wejścia do kiosku, szach zaś klęczy przy otwartem oknie, otoczony mollahami i dygnitarzami dworu, mając przed sobą wielkie tace z monetą złotą i srebrną, którą obdarza najpród mollahów, a następnie dygnitarzy i urzędników przychodzących z pozdrowieniem czolobitnem.

Nazajutrz uroczystość przybiera charakter bardziej publiczny; szach bowiem przyjmuje posłów zagranicznych bawiących w Teheranie; ma wtenczas na sobie tunikę z czerwonego atlasu, sztywne perłami, i wielki płaszcz z lamy złotej, pas jego szabl sadyżony djamentami, ma w klamrze Deria-nour (morze światła), największy djament korony perskiej; za czasów Nadir-szacha, był jeszcze drugi odpowiedniej wielkości zwany Kouhi-Nour (gora światła).

Po ukończeniu przyjęcia, Szach udaje się do sali tronowej, wychodzącej na ogród, tam go czeka oficerowie, urzędnicy, zakladnicy, królowie,

goście i słonie z malowanemi w żółte i czerwone pasy trąbami.

Tron otaczają książęta krwi, niosąc broń szacha, a u podnoża złożone są wszystkie kosztowności korony.

Po medytwie mollaha, i odzie deklamowanej przez urzędowego poetę, urzędnicy rozdzielają pieniądze, a służba roznosi sorbety, ze złotych naczyni czerpane.

Następnie na placu królewskim zaczynają się zabawy, zapasy, gonitwy, widowiska i t. p. którym się szach przygląda z okien pałacu, nagradzając zwycięzców, muzykantów i t. p. garscią monet złotych.

W bieżącym roku na tej uroczystości widziano w liczbie dostojnych osób króla Heratu Ahmed-Chana wraz z synem, którego szach hojnie obdarzył, pomoc bowiem jego wiele jest potrzebną w obecnej walce z Turkomanami.

— Z Persji przejdźmy dalej na wschód, do krainy mało znanę w Europie, do Japonji, co zazdrośnie strzeże swych granic i wzbrania wstępu cudzoziemcom, wewnątrz kraju. Mamy przed sobą list pani Albrecht, która wraz z posłem rosyjskim odbywała wycieczkę dwudziestokilkodniową wewnątrz kraju, wiele w nim spotykamy szczegółów, i nader ciekawych, dotyczących się zwyczajów i w ogóle organizacji tój zagadkowej krainy. Przycitamy go w przekładzie:

— List ten datowany z Chakodate dnia 15-go kwietnia:

»W ostatnim moim liście z Jeddo, pisze pani Albrecht, nie wspominałam o zamiarze wrócenia do Chakodate ładem w Japonji, i to nam pomogło do otrzymania pozwolenia, chociaż inni posłowie patrzyli na to trochę z ukosa, radząc nam, abysmy się nie narażali na niebezpieczeństwa drogi nieznanej zupełnie, a dla cudzoziemców zamkniętej.

»Wiele potrzeba było usilności i czasu by otrzymać od Japończyków przyzwolenie na podróż naszą.

»Jeneralni konsulowie, na mocy traktatu, mają prawo podróżować ładem w Japonji, i to nam pomogło do otrzymania pozwolenia, chociaż inni posłowie patrzyli na to trochę z ukosa, radząc nam, abysmy się nie narażali na niebezpieczeństwa drogi nieznanej zupełnie, a dla cudzoziemców zamkniętej.

»Zadnie jednak postrzyczy nie mogły nas powstrzymać od raz powziętego zamiaru.

»Gotując się do podróży, zakupiliśmy sobie najpród powozy zwane po japońsku kago, jest to rodzaj klatki o 4-ech bokach plecionęj z bambusa, mającej łokieć i trzy ćwierci długości, i łokieć i ćwierć wysokości.

»Z tych rozmiarów wnosić można, żeśmy musieli siedzieć w tych klatkach po japońsku.

»Mielismy takich lektyk pięć dla siebie, po jednej na każdą osobę. Towarzyszyło nam w podróży siedmiu urzędników japońskich, dodanych nam dla bezpieczeństwa w podróży z Jeddo do Chakodate,—każdy z urzędników miał swą lektykę i dwóch lokai.

»Lektyka przyczepia się do długiego dragu, na którym 4 tragarzy niosą podróznicy; przy każdej lektyce bywa jeszcze kilku rezerwowych tragarzy na zmianę.

»Oprócz tego, przez całą drogę, towarzyszył nam tłum policjantów, którzy postępując naprzód, jękiwym głosem w takt wykrzykiwali: Sare—siadać, skorosmy spotykali podróznich z niższych warstw społeczeństwa japońskich. W miastach gdzie tysiące ludu zalegało ulice, by się nam przypatrzeć, na rozkaz policjantów, wszyscy siadali, bez względu na deszcze i błoto.

»W niektórych miastach policjanci nie krzyczeli Sare, było to oznaką rezydencji księcia uzdelnego.

»W takich miastach często zdarzało się dziwacne zamieszanie, spowodowane naszym przybyciem. Lud starał się dotarć do lektyk i drzwiczki otworzyć, policjanci zaś traktowali nazbyt ciekawych długimi kijami, które zwykłe noszą przy sobie. Najwięcej atoli robie wrzenia, wyjęcie z rękawa małej żelaznej laseczki, zjawienie się jej w jednej chwili upakajania najbardziej zawziętych, gdyż Japończyk, do którego się policjant dotknęł tą laseczką, jest aresztowanym.

»Karawanę naszą otwierala lektyka starszego urzędnika, za którą niesiono długie piki, jako oznaki jego dostojności, dalej ceremonialnie postępowały nasze nosilki, następnie swita, której długi szereg ciągnął się na wiorstę prawie.

»Na ostatniej stacji, gdzieśmy wsiadli na statek Deigit, dla przeprowadzenia się przez ciążinę Chakodate, dowiedzieliśmy się, iż nasza karawana składała się z tysiąca ludzi.

Z Jeddo posłano urzędnika naprzód, którego obowiązkiem było przygotować miejsca odpoczynku tragarzy, jednem słowem usunąć wszelkie przeszkody w podróży. Zatrzymywaliśmy się trzy razy na dzień, na stacjach zwyczajnie znajdowaliśmy przygotowane dla nas pokój, czyste, oklejony pysznem obiciem, z ławkami dokola ścian, umyślnie dla nas przygotowanymi. Stacje te są zbudowane dla gubernatorów i urzędników, jadących w interesach rządowych.

»Jedną tylko mieliśmy niedogodność w podróży, to czas chłodny i zmienna pogoda, a co gorsza zimno do nieznieśnienia na noclegach.

»Na stacjach zbudowanych podług jednego wzoru, pokój przeznaczony dla nas, tylko izbą czeladną oddzielony był od ulicy, proszę dodać do tego rozsuwane ściany, rznięte u góry a jour, zkadynad bardzo ozdobnie, a łatwo sobie przy zdobicz pojęcie, o tēm cośmy znośić musieli na noclegach.

»Drogi jednak, na przekór uprzedzeniu, były bardzo dobre, pierwszą część naszej podróży odbywalismy, alej osadzoną wysokimi drzewami, których konary splatały się u góry tworzyły dach nad nami. Po obu stronach alei, rozciągały się pola rżem zasiane.

»Drują część drogi gorzysta, w wielu miejscach śniegiem zasypana, chociaż rozmaita pod względem spotykanych widoków, więcej daleko przedstawiała przejęch niebezpiecznych.

»Często drogi przeciwały szerokie rzeki, przez które przeprawialiśmy się na promach. Zdarzało się takoz przechodzić po wązkiej ścieżce, nad przepaściami, wtenczas wyznaje, niebylismy wolni od trwożli, mianowicie gdy zatrzymawszy się nad urwiskiem rzuciło się okiem w głęb przepa-

ści, kędy na dnie zwiłaja się siną wstęgą rzeka lub świecilo szerokim zwierciadłem jezioro.

»Przyjęcie nas w każdym miasteczku pełne było ceremonji i powagi. Najpród spotykał nas u bram starosta, i witał nizko się klanając przed każdą lektyką. Z obu stron ulicy rozstawieni policjanci, z lakierowanymi kijami, a w pewnych odstępach spoztergalismy grupy urzędników, siadających poważnie na taburetach. Strój ich dziwaczny, składający się oprócz zwykłego ubrania, z gazowej tęgę krochmalnej koszuli, dosyć śmiesznie ich przybierał, wyglądali, jak ze skrzydłami.

»Za każdym urzędnikiem służba trzymała oznaki ich dostojństwa.

»Czasami spotykaliśmy nas całe wojsko, zbrojne w łuki i strzały, w innych znnowu szeregi żołnierzy trzymających w jednym ręku rusznicę, a w drugim lont zapalony.

»Podróż nasza zabrała nam 22 dni czasu, chociaż na dzień robilismy zwykle od 4—5 mil naszym.

PRZEGLĄD LITERACKI.

Miód Kasztelański, komedia kontuszowa, w pięciu aktach, proza, przez J. I. Kraszewskiego. Kijów. 1860. (w drukarni Gazety Codziennej).

Sam autor, w kilku słowach przedmowy daje poznać zadanie, jakie sobie w niniejszym utworze złożył. Tym sposobem praca krytyka znacznie ułatwiona została; nie potrzebujemy dochodzić wewnętrznej myśli i celu komedji, wiemy, że p. Kraszewski postanowił: 1) napisać komedję komiczną, to jest taką, któraby nie była ani kżaniem, ani satyrą, coby wystawiała wady i śmieszności, nie wkraczając w zakres kodeksu kryminalnego; 2) napisać komedję, któraby „pozyczywy, szeroki, dawny śmiech“ wywoływała; i 3) wziąć treść do niej z przeszłości. Nam więc tylko pozostaje rozstrząsać, czy autor wypełnił i jak wypełnił warunki założenia.

Oto treść sztuki:

Rzecz dzieje się za Augusta II.

W domu pani Sulimirskiej, młodej wdowy, przysłał na służbę jakiś niewiadomego rodu Jacek Soloducha; przyjęto go przez litose, bo był „biedny i potulny;“ i dano mu funkcje „ni to ekonom, ni gumienego.“ Ale był to, jak się pokazało, wierutny opryszek, pod maską świętobliwości. Zeszam tak się rozgościł, że opanował nie tylko rządy domu, ale i sposobu myślenia pani, jej krewnej łowczanki Marty, i służącej Rozi, a opanował w taki sposób, iż gwoli swym tajemnym widokom, odwraca je od małżeństwa i skłania do ślubów wiecznego celibatu. Tu Jacek daje dowód prawdziwie piekielnego talentu, bo dostępuje tak trudnego celu, pomimo to, że każda z trzech młodych kobiet miała swego konkurenta, ku któremu niezachrupiać czuła skłonność, sam zaś jest brzydki, brudny i nudny.

Z całego tak opanowanego domu głośno jęczy na to jedno indywiduum, Grześ Stopka, „sługa domu, lat 30 kilku,“ któremu narzeczona, Róża, zwerbowano też do amazonek wpółgwałtem. Ale wpada Rotmistrz Kaniowa, brat przybrany pani domu, członek konfederacji, którą „deszcze rozwiązały,“ pretendent do Łowczanki, rębacz, hulaka, pełen dyktervek i konceptów, ale człowiek z wielkim „jak połgdywa“ sercem. Ten, zastłyszawszy od Grzesia co się święci, postanawia wyrugować intruza i naprostować zwicnięte niewieście głowy. Po narodzie z Rózi i Petryllą, sąsiadem i odprawionym pretendentem samęj pani, stanęło, iż rotmistrz sprowadzi panią Hurskę, młodą i zalotną wdowę, nikomu u Sulimirskiej nieznaną, która, grając rolę niemieckiej księżniczki Bamberlink, ma zawrócić głowę Solodusze, zniewolici go do oświadczenia się i tym sposobem hypokryzja jego na jaw wyprowadzi. Wszystko to doskonale się udaje. Pani Sulimirska daje gościnność mniemanęj księżniczce, ta po mistrzowsku grając swą rolę, trojakiemu dopina celu: kolkietując rotmistrza i Petryllę wzbudza zazdrość w Łowczance i Sulimirskiej, a Jacka tak odurza, że ten, nie zważając na swą niepoczesną figurę, mniema się być kochanym i upadłszy jej do nóg o rękę prosi. Prawda, że księżna sama obces mu się narzucała, prawda że i rotmistrz, dla dodania Jackowi odwagi, podpoił go starym miodem. znany w domowej pivnicy pod nazwą „kasztelańskiego,“ skąd i tytuł komedji. Po takim wypadku, wszystko się naturalnie rozplątuje, zawstydzony hypokryta wynosi się, i każdy żeni się ze swoją.

Taka jest treść, osnowa i rozwiązanie sztuki.

Ze wszystkich rodzajów, literatura sceniczna, a najszczególniej komedja, ma za główny i konieczny warunek prawdę, rozumie się nie historyczną, autentyczność samego faktu, ale prawdę charakterów, prawdziwość położenia, prawdziwość, czyli logiczność wynikającego z tych pierwiastków wątku wypadków. Tylko dla samego rozwiązania wolno niekiedy, w trudnych dla autora okolicznościach, uciekać się do niespodzianek trafia, do jakiegoś wujaszka z Ameryki, co to w francuzkiem repertorium tuk często zastępuje dawnego deum ex machina. Niezachowanie wymienionych warunków to czyni, że częstokroć bajka z krainy wrótek, zaczynająca się od: „był sobie król i królowa,“ prawdziwszą jest od dramatu lub komedji, bo pozostaje wierną swęj zasadzie cudowności, kiedy sztuka z dziedzin ludzkiej natury rzeczy, ilekroć zbacza od praw teje natury, staje się koniecznie rażącym logicznym rozstrojem.

Podług tego określenia, komedja p. Kraszewskiego jest ciągiem istnych nieprawdopodobieństw.

Niemówiąc już o trudnym do uwierzenia panowaniu, jakie nikczemny oszust rozciągnął nad panią domu, i to z najtrudniejszego dla młodej, ładnej, bogatej wdówki punktu;—jak przypuścić, żeby namowy takiego chyltuka mogły neutralizować affekt panny i żeby mu tak łatwo było odwrócić od małżeństwa Łowczankę jak i Sulimirską, która bliższą ku temu był mogła po pierwszej, nieszczęśliwej próbie. Ten czyn, dokonany przez brudnego, Jacka, zostawuje daleko za sobą wszystkie prace Herkulesa.

„Jak przypuścić, że ten sam opryszek, który tak

pracowicie do stanowiska swego się doczołgał, co tak był zatrwożony przybyciem rubasznego rotmistrza i słuszną ku niemu powodowany nieufnością, o niczem nie myślał jak o pozbyciu się go co najprędzej; jak przypuścić, mówię, iżby ten człowiek tak chytry, tak ostróżny do razu wpadł w łapkę, przez konfederata niezgrabnie nastawioną, dał mu się spoić i namówić do kroku, tylko przeciwnego lisiej swej naturze?

Zkądną p. Petryłło tak głupi i tak nudny, że niepodobna przypuścić, iżby mógł wzbudzić ku sobie affekt ślicznej Basi Sulimirskiej.

Ukazanie się i całe postępowanie na scenie pseudo-księżnej należy też do wiertelnych nieprawdopodobieństw. Kokieterja zaś jej takiego jest rodzaju, iż nietylko nie da się przypięć do typu wielkiej damy, lecz jeśli ją wzięto nie za księżną, ale za przebraną garderobianę, wyrządzoneby krzywdę całej klasie pokojówek.

Czy dopiął też celu autor co do zamierzonego komizmu, mającego ów „poczciwy, szeroki, dawny śmiech“ wywołać?

I to wielka kwestja. Takie są elementa komizmu, na które autor rachował?

Figura Jacka, chudego, nieogolonego, powiatowego Tartuffa; rotmistrz z dykteryjkami; wstąpiły młodych kobiet do małżeństwa, pod któremi przebiega natura córki Ewy; nieznośna głupota Petryłły, który żadnej własnej myśli niema, tylko drugim potakuje, a wypala wszystko, co tąd dla własnego interesu powinien; rola fertycznej subretki, niechętnie zwerbowanej do celibatu; rola fałszywej księżny i wynikające z jej pokus dla Jacka sytuacje.

Napróżno wszakże konfederat sypie konceptami; napróżno Grześ powtarza przysłowie, „sassafras“ a Petryłło produkuje się ze swą mazgajowatą szczerotą; napróżno lisią duszą współpjanego Soloduchy postawiona jest w kontraście z przybraną maskarką;—nie nie okupuje fałszywych, za włosy naciąganych, położeń. Na scenie, wiele tu zależeć będzie od gry aktorów, nie wszakże ona nieporadzi na organiczny defekt, który całą sztukę paraliżuje; żaden galwanizm życia jej nieda.

W ostatecznym tych uwag zawiązku powiemy, że cel zamierzony przez autora nie został dopiętym, a nie został dla tego, że prawdziwość tak istotny w utworach sztuki stanowi warunek, iż bez niej żaden rodzaj piękna osiągnięty być nie może, a zatem ani komizm, który jest pięknem komedji.

Niech mię Bóg broni, iżbym z niniejszej próby lub dawniejszych w tym że rodzaju, miał wyciągać ogólne wnioski o niezdolności autora do utworów scenicznych. Owszem mniemam, że rodzaj ten jest może najwłaściwszym dla p. Kraszewskiego. Trzeba tylko, żeby on i w tym i we wszystkich innych, opanował jeden z wielkich swych przymiotów, ten mianowicie, który koniecznie potrzebuje być trzymany na wodzy, inaczej staje się szkodliwym i niebezpiecznym. Każdy zrozumie, że mówię tu o łatwości i wynikającej z niej, pośpiesznej płodności. Te były i są najgorszymi wrogami p. Kraszewskiego. Czas już, ażeby je pokonał i podbił sobie, zamiast co one nad nim przewodzą, wnosząc wszędzie za sobą surowiznę niewytwarości, przebaczną tylko poczynającym. Genjalnemu pisarzowi jak p. Kraszewski, naturalnie mnóstwo rozmaitych pomysłów przychodzi; nie koniecznie zaraz każdy brać do serca i czem prędzej w świat puszczać niewyprobowanym „co zasz jest“ i niewymoszonem naleyć. Pęzaj nie jest koniem biegowym, a literatura nie jest *steple-chase*. Publiczność czytająca zasługuje też na względy i coraz więcej za służyć. „Upłynął wiek złoty.“ Dziś już nie trzeba mniemac, że cokolwiek pod pewną firmą z druku wyjdzie, zjedna bezwarunkowe uwielbienie i ezolobitną wdzięczność na sam kredyt imienia.

Poczytujemy za rzecz zbyteczną i niegodną ani p. Kr. ani nas samych pozłacać niniejszą pigułką protestacjami i komplementami. Zbyt są znane wielkie jego w literaturze zasługi i my pewnie uwłaczac im nie zechcemy. Właśnie dla tego pilnie nam chodzi o to, iżby znakomity pisarz nie lekce ważył i nie marnotrawił rzadkich darów, które posiada. *Mozyrz. 15 (27) sierpnia 1860. Cyprinus.*

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Gazeta Warszawska (do 230).

— W korespondencji z wielkiego p. Niem... opisuje „wzór człowieka“ oywatela, podobno typ zbiorowy pewnej liczby posiadaczy ziemskich w Królestwie. Ma to być człowiek, który odziedziczyłszy po rodzicach skromny majątek, dorobił się znacznej fortuny i obok tego wieś swoją postawił bardzo wysoko pod względem materialnym, wprowadził zamożność, schludność i wzorowy porządek w chaty wieśniacze. „Lecz nie wszystko złoto, co się świeci“, powiada autor, i w końcu pokazuje, że p. Kleofas przebieierał w ludziach jako w merynosach, chorowite i inne braki wypędział z wioski, na włościanów wprowadził prawnym, lecz niekoniecznie godziwym sposobem, i tak tylko doszedł do tego, iż stał się „wzorem człowieka.“ To dało powód autorowi do powiedzenia arcy świętej prawdy: że wszelkie zalety towarzyskie, wszelkie przymioty rozumu, wszelkie nawet cnoty domowe są niczem, gdy nie wypływają ze źródła miłości bratniej; że kto nieukochał ludzkości, ten choćby był najlepszym ojcem i mężem, najczciwiejszym obywatelem, najskawszym panem, niewypełnia zasad świętej nauki,—a takim jest właśnie ten drugi egzemplarz Debora. Musimy tu jednak zaprotestować przeciwko jednej myśli. Autor powiada: „Ekonomia polityczna to tryumfowała, lecz serce spadało nizko.“ Nie umiemy sobie wytłumaczyć, za co na tę biedną ekonomię mają spadać wina ludzkie? na jakiej zasadzie opierają się roszczenia, żeby nauka ekonomji zajmowała się moralizowaniem uczuć, kiedy tego np. ani od anatomji, ani od geometrii nie wymagają? Zresztą ekonomja polityczna, ucząc pomnożenia i podziału bogactw ze względem na interes osobisty jednostek i narodów, nie uczy przecie niesprawiedliwości; a prace ekonomistów nad rozwianiem straszliwej kwestji nędzy, dowodzą, iż ci pisarze więcej i mozołniej zajmują się losem nieszczęśliwych niż gosłso-

wni moralisci. Ekonomja tedy *tryumfuje* tylko tam, gdzie podziawoi bogactw „towarzyszy sprawiedliwość i gdzie niema nędzy.

— P. Aleksander Przedziecki, w czasie ostatniej swej podróży do Krakowa, odkrył dość znaczny zbiór dawnych gatet zwanych *awizami*, które nie tylko same były nieznane, lecz nawet ich nazwa była na wpół zatarta, jak to widać ze słownika Lindego. Zbiór ten p. Przedzieckiego obejmuje przeciąg lat sześciu od r. 1696 do 1702. Gaz. Warsz. dając o nim szczegółową wiadomość, powiada, że jest nader bogatą kopalnią nie tylko dla historyka, ale i dla romansopisarza.

— P. F. S. Dmochowski drukuje w Warszawie „Dumy, bajki, ody i inne drobne poezje“ J. U. Niemcewicza podług ostatniego wydania Glückbergowskiego.

— Wyszło „Polskie stawowe gospodarstwo“, napisane przez Zygm. Gawareckiego i Albina Kohna, jeden tom obszerny z 74 figurami. Gazeta Warsz. powiada, iż autorowie utworzyli pożyteczną kompilację, która w pewnych swych częściach z zajęciem przeczytana być może przez każdego, nawet nie rybaka, chociaż żądawć porzeba, iż język w tej książce bardzo zaniedbany.

— Korespondencja z Rzymu powiada, iż po całym wiecznym grodzie mówią o księżnie Karolinie z Iwanowskich Wittgensteinowej. Erudycja naszej rodzkiej wprawia w zdumienie astronomów, teologów, archeologów i t. d. Ofiarowam jej, jak słychać, dyploma kilku akademij rzymskich.

— W odcinku rozpoczął się druk utworu scenicznego w jednym akcie p. t. „We dworcu“, napisanego przez Wł. Wolskiego, na tre przeszłego wieku. Dykcja bardzo śliczna i dziarska.

Gazeta Codzienna (do 230).

— Z powodu zajęcia się ogólnego wystawą lubelską, inne korespondencje krajowe musiały zapewnie być odłożonemi nadal. Tylko list z Czystaohowy w dość interesujący sposób opisuje *fabryki obrazków, krzyżyków, i medalików, oraz artystów*, co dostarczają pobożnemu ludowi tego rodzaju sztuk *brzydkich*. Pobożność ludu utrzymuje górą sto sklepów z tym towarami.

— „Monumentów“ Aug. Bielowskiego, które objąć mają najdawniejsze pomniki do dziejów naszych, już dwadzieścia kilka arkuszy odbito. Pomiedzy odbitekmi do pierwszego tomu znajduje się bardzo starożytna legenda o św. Wojciechu, odkryta w królowsk. bibliotece monachijskiej przez p. Bielowskiego.

— W Żytomierzu wyszedł pierwszy zeszyt „Legendy wieków“ Wiktora Hugo, w przekładzie—A. Korzeniowskiego i Pługa; obejmuje dwa ustępy: „Namaszczenie niewiasty“ i „ubodzy“. Drugi zeszyt będący pod prasą zawierać będzie „Ewiradusa“ i „Ojczobójcę.“

— Literatura czeska wzbogaciła się nowym drogocennym zabytkiem, dawnością swoją sięgającym czasów rękopismu królodworskiego. Jest to legenda staroczeska, zawierająca *żywot s. Katarzyny*, wydana r. b. w Pradze czeskiej, a odznaczająca się gdzie niedzie jeszcze starszemi formami języka niż rękopism królodworski. Ponieważ sądziemy, iż i u nas nie będzie na miłośnikach, życzących poznać ten zabytek i porównać go z dawniej odkrytym przez Hankę w Kralowym Dworze,—przypominamy naszym czytelnikom, iż jeszcze w r. 1852 wyszła w Pradze „Polyglotta Kralodworskiego rękopisu“, obejmująca tekst oryginalny wedle starej i nowej pisowni, oraz trzynaście już całkowitych, już częściowych przekładów na inne mowy słowiańskie i obce. Rzecz godna uwielbienia, że uboga pod względem materialnym literatura czeska, ma jednak środki wydawania dzieł takich jak oto Polyglotta, jak Nowy testament reński i Ostromira, zabytki dawnego nabożeństwa Czechów, i wiele innych, do których obecny żywot św. Katarzyny przybywa.

— W Poznaniu Zupański wydaje „nauki wiejskie“ Ewarysta Estkowskiego. W Petersburgu u Wolfa są pod prasą: Humbolda „obrazy natury“, Skargi „Żywoty świętych“, Żałuskiego „Pamiętniki“ wyd. przez Jul. Bartoszewicza; Kobierzyckiego „Panowanie Władysława IV“; Jachowicza „Sto bajek“ z rysunkami Gersona; Niemcewicza „Śpiewy historyczne“, z ilustracjami Kossaka.

Czytamy w Czasie:

— W tych dniach wyszło razem 14 nowych zeszytów „Biblioteki polskiej“ wydawanej przez J. Turowskiego. W pięciu zeszytach odrukowano trzeci i czwarty tom Historji narodu polskiego A. Naruszewicza. Następnie ośm zeszytów zawierają Dzieje panowania Zygmunta III Niemcewicza. W zeszytach 44-ym ukończono przedruk rozprawy Czackiego o żydach i Karaitach; do rozprawy tej dokładzyl wydawca Biblioteki wiadomość o życiu i pismach Czackiego.

KOESPONDENCJA

KURJERA WILEŃSKIEGO.

PARYŻ, 2 września.

Uroczysta godzina rozdania nagród szkolnych wybiła. Na ulicy Paryża spotkasz samych tylko rozrzuconych i świetnie ubranych rodziców, z synami w koronach laurowych. Widząc te tuman laurców, zdaje się że są korony dla wszystkich—prócz dla króla Neapolu... Wlazłem jak w błoto w tę myśl popolistą—ale, ponieważ sprawa Włoska wciąż tu prym trzyma, nie dziw, że i piszącemu smutny ten zwrot pod pióro się nawiął.

Polityka, i tylko polityka we wszystkich głowach. Oczy Paryżanów zwrócone po za granice Francji, nie patrzą prawie na to co się wokoło nich dzieje: uszy ich, podsluchujące brzmienia not gabinetowych, ogłuchły prawie na głos własnych korzyści. Od tygodnia Paryż z Wiedniem powiązala koleją żelazną jedną wstęgą na dwieście mil polskich dług; dwie te stolicy przedzielone przestrzenią 1404 werst, dziś leżą od siebie o trzydzieści sześć godzin drogi. W innej chwili, fakt ten wydalby się ważny—dziś zaledwie tu nań zwrócono uwagę, tak dalece umysły czem innem zajęte. W Niem czech inauguracja tej wielkiej linii wywołała wprawdzie uroczystości i biesiady—ale gadano na nich tylko o polityce.

Czas wyraźnie niesprzaja wielkim pracom pokojowym. Europa zatrudniona wyłącznie szykowaniem żołnierzy i obliczaniem swoich sił wojennych; ten ma dwakroć, ten czterokroć, ów tylko dwadzieścia tysięcy ludzi—ten może mieć tyle, a ten tyle, jeżeli zechce—podobne dodawanie i odej-

mowanie karabinów nieustannie obja się o uszy: wśród spokoju, oddychamy wciąż zapachem prochu.

Wszystko to nie przeszkadza, że chociaż nanie nie zwrócono uwagi, otwarcie kolei paryżko-wiedeńskiej, czyli powiązanie Wschodu z Zachodem, jest faktem wielkiej wagi, tak pod politycznym jak handlowym względem.

Nie długo może i tu ocenią to dobrodziejstwo przemysłowe; teraz atoli umysły na wynalazki wojenne się silą: kilka ważnych dokonano tymi czasy. Pierwszym jest armata szrubowa, bijąca o dwanaście werst z siłą nadzwyczajną; drugim, maszyna bardzo niewinnej postaci, z której pomocą wystrzelają na raz wszystkie działa na okręcie; trzecim, gilotynowa fregata *la Gloire* spuszczona teraz w Tulonie. Okręt ten ma na przodzie swego pokładu osadzony ogromny nóż stalowy, rodzaj gilotyny, który za naciśnięciem pewnych sprężyn, spada i przecina drugi okręt na połowę... Jest to ekonomiczny sposób mnożenia floty nieprzyjacielskiej.

Trzy te wynalazki straszne, już są wyprobowane i uznane oficjalnie za bardzo użyteczne. Nauka, pracując nad ukropnieniem wojny, pracuje nad uwiecznieniem pokoju—równie jak Garibaldi, którego zwycięzki pochód chłonie w siebie, godzi wszystkie żywioły sprzeczne, rozluźkane obecnie w Neapolitańskim królestwie—jednoczy wszystkie umysły, prócz jezuickich, które stale ma przeciwko sobie. Bazyli jest nieśmiertelny i zawsze jednaki. Nie tylko on we Włoszech, ale i tutaj figle płata dyktatorowi: usiłując ohydzić go w oczach rozkochanego w nim świata, wznaga się na rozmaite koncepta.

I tak, naprzykład, skoro piekielna rzeź zakrawiała Syryję, szkoła Bazyli upatrzyła natychmiast wielkie podobieństwo pomiędzy Garibaldim a Emirem Druzoy. Ale że tutejsza społeczność stara, na słowo niewierzy i na wszystko chce dowodów—trzeba było wskazać czyn jakiś podobienstwa tego dowodzący. Młodzi zwolennicy Lamorieiera, chcieli tedy wydrukować w swoich dziennikach krótko a węzłowo, że Garibaldi zdobywszy Melazzo, kazał wyrzucić w pień całą ludność tego przeciwnego sobie miasta. Kiedy powyższy zamiar oznajmili mentorowi, stary Bazył pokiwawszy głową rzekł: myśl dobra, ale plan wykonania wadliwy w podstawie. Nie wmoówie w nikogo, że wyrznięto całe miasto; trzeba przedstawić rzecz pokorniejszą... pokora, bracia, mury przebija! trzeba więc ograniczyć się na pewnej liczbie ofiar, jeżeli można nie parzystej, ta bowiem w podobnych razach lepsza od okrągłej. Gdybyście napisali, iż zamordowano czterdziestu bezbronnych zaraz by rzecz trąciła rozmysłem... Ogłosmy tedy prostą wiadomość, że pan Garibaldi kazał rozstrzelać *dwudziestu dziećmi* pokojnych obywateli—to daleko naturalniej się wyda. Wydrukowawszy taką nowinę, co dzień po tym możecie pisać wariacje na ten temat; tym sposobem, miesiąc nie upłynie, a historia wynalazek wasz do księgi swojej zaciągnie. Idźcie—niech was Loyola błogosławi.

Stało się jak kazał patriarchy. Liczba dwudziestu dziećmi ofiar Garibaldiego puszczona w obieg, długo kursowała po Paryżu bez przeszkody, bo nikt nie miał dowodów na zaprzeczenie. W Saint-germeńskich salonach o niczem już nie gadano tylko o okrucieństwach dokonanych w Melazzo—potwarz rosła a rosła... Niektóre dzienniki na podstawie owych okrucieństw, osnowały cały charakter Garibaldiego, jego zamiary i dążności; zaczęto go przyrównywać do Scylli, którego fortecę zajął, do Mariusza, Katyliny, Dżengishana... Politycy wytrwali, zawsze opierające się na owych dwudziestu dziećmi ofiarch, dowodzili, że dyktator Scylliji jest czlekiem słabym i ograniczonym, prostym narzędziem w ręku Mazziniego. Bawiono się tak w najlepsze—kiedy na nieszczęście, nadeszły liczne i formalne zaprzeczenia z Scylliji... Istna kara Boża, że na tej przekłętą wyspie, ludzie mają jeszcze pióra i kałamarze!

To jeden z figłów Bazyli. Nie skończyłbym dzisiaj, chcąc opowiadać wszystkie. Dość wam wiedzieć, że każda wieść o nowym zwycięstwie Garibaldiego, podobną tutaj wywołuje anegdotę której jutrzejsza depesza fałsz zadaje. Ale to nic. Bazył cierpliwji robi swoje, powtarzając wciąż: szkalujemy, szkalujemy, z tego zawsze coś zostanie.

(Dokończenie nastąpi).

Peszt, (Węgry) 25 sierpnia 1860.

Jeśli naród cały w danym czasie i okolicznościach, skupieniem wszelkich sił dąży ku celowi szlachetnemu, i to wspólnością uczuć odbija się w czynach zewnętrznych, jest to najlepsze dowodem ducha gminnego i zachowawczego. Ten duch się objawia najwyraźniej wtedy, jeśli nie było pressji z góry, ani postrachu z dołu, a uczucie narodu się wylało na wierzch spokojnie, samo z siebie i w rozmiarach kolosalnych. Naród taki, choć miotyany wicherem niefortunnnych okoliczności, nosi w sobie zarody żywotności, i warunkii istnienia politycznego.

Drugi raz w tym roku naród Węgierski objawił ten duch narodowo-solidarny w sposób, godny uwagi. Raz, uświęcając jednomyślnie pamięć swego Secheny'ego, drugi, obchodząc uroczystość swego pierwszego króla chrześcijańskiego, s. Szczepana. 20 sierpnia uroczystość ta odbyła się w całym kraju, pobożnie, spokojnie, i narodowo. W Peszcie, jako w stolicy, z pompą niezwykle, i przy takim natłoku ludzi, że dla obcych już i pomieszczenia nie było nareszcie.

Dzienniki zagraniczne zdają sprawę z tej uroczystości. Każdy na nią ze swego właściwego patrząc się stanowiska—wszyscy w tym jednym punkcie jednak się zgodzili, że w tym obchodzie była i powaga, i religijność, i narodowość, godnie reprezentowane. Jako w rzeczy już znajomej, dotknę tylko szczegółów historycznych niektórych i ogólnego stanowiska.

Król Szczepan, syn Gejzy, księcia Węgierskiego, był ochrzczonym przez sławnego biskupa czeskiego, Wojciecha, i otrzymał na chrzcie świętym imie Szczepan (wprzódy się nazywał Vajk); zawojuował księca z Samogij, także Węgierskie-

go: „Kupa“, który chociaż z bronią w ręku, wprowadzone w tym kraju przez Szczepana chrześcijaństwo, wykorzenie i pogaństwo przywróci. Jak w owych czasach barbarzyńskich wszędzie, tak i tam, przeciwnikom nie dano pardonu, zabrano co mieli, wycięto część większą, a resztę pedzono do niewoli, ale posiadłości wielkie „Kupy“ i jego wodzów, obrócono na fundacje duchowne, na erekcje opastw, klasztorów, probostw, etc. etc. i tu się warto nad skutkami dalszemi tego aktu zastanowić.

Duchowieństwo w Węgrzech jest stanem mało znanym, a jednak żywiołem ważnym, bo jest i było bez wyjątku narodowem. Przez wyposażenie stróżów religij, jednocześnie z zaprowadzeniem chrześcijaństwa w królestwie s. Szczepana (około 1000 r.) wyrosł od razu na tój ziemi stan możny, który w nią zapuścił głębokie korzenie; jej posiadanie trwale zapewniło mu niezawisłość zupełnie w takim stopniu, jak innym posiadaczom ziemskim, z tąd też u jednych i u drugich, to samo przywiązanie do kraju i gotowość do ofiar. W różnych kolejach, przez jakie ten kraj przechodził w dobrej i złej doli, solidarność interesów sprowadzała i solidarność czynów: jedni mieczem, drudzy krzyżem wojowali w wspólnej sprawie, a w słowie, mowie i uczuciach, byli zawsze zgodni i nierozdzielni. Ta tradycja zachowała się po dziś dzień. Stan duchowny został wyniesiony przez s. Szczepana do godności pierwszego stanu w państwie. Arcybiskupstwo w Gran zostało rezydencją prymasa Królestwa. Dobra ziemskie do tój dotacji należące, są tój przegłości, że dają dochód tój fundacji, podług jednych 700,000, podług innych 900,000 guld. austr. (1 Gulden w czasie normalnym, gdy niema agio, znaczy 4 zlot. pols.): Prymas w Węgrzech nie tylko teraz, ale i wprzódy, zawsze był uważany za pierwszą osobę w kraju, w całym słowa znaczeniu. Ten dygnitarz wybierany bywa zawsze z biskupów Królestwa na kongregacji, przez nich samych, podług dawnego zwyczaju; bardzo naturalnie, że uwzględniając stosunek powyżej namięnionny duchowieństwa, wybor pada na człowieka, który jest miłym Bogu, a ludziom tego kraju najmiłszy.

Dawszy jaki taki szkic historyczny przedmiotu, powiem, że choć co rok święto patrona w całych Węgrzech się obchodzi 20 sierp. to tego roku obchód podług zdania krajowego, był świetniejszym, mimo to, że jedna niepozorna okoliczność, wstrzymała dużo magnatów i szlachty od brania udziału, w tym obchodzie religijno-narodowym, a ta jest następująca. Podług dawne o zwyczajowi dawał kardynał-prymas obiad wielki w Peszcie. Tego roku, rząd miał zapewne swoje powody ku temu, że parlamentowo długo z Prymasem, i ten musiał się na to zgodzić, że nie będzie u niego bankietu, i że generał Benedek da obiad urzędowy, na który zaprosi prymasa-kardynała. Był tedy obiad, na którym urzędnicy i wojskowi sami byli, ale niebyło magnatów jak zwykle u prymasa, magnaci w większej części podzieliłi się po miastach na tę uroczystość.

Król Szczepan panował (od r. 997—1038) przez lat 41.—Papieżem był pod tę porę Sylwester II, który księcia Szczepana Węgierskiego zrobił królem, i przesłał mu koronę przeznaczoną, jak mówią, poprzednio dla Bolesława Chrobrego, króla Polskiego. Bullą z d. 27 maja 1000 Papież nadał mu tytuł: *Majestas apostolica*, ten tytuł tedy służy cesarzowi Austrii tylko *qua* królowi Węgierskiemu. Świętym ogłoszonym został przez Papieża Grzegorza VII r. 1087 i czas długi ciało świętego było wystawione na ołtarzu w Stuhlweissenburgu, gdzie się urodził. Kraj ten napadany i niszczonej kilkakrotnie przez Turków, prawie zawsze był oddarty z koszowności kościelnych. Ciało s. Szczepana spoczywało w owinieciu szczerem złotem, grubo wyszytym, sadzonem drogiemi kamieniami. W owych tedy czasach, Turcy zrabowali kościół i wszystkie, co znaleźli, od tój pory w całości relikwji s. Szczepana nie było. Ściśle-historycznie nie jest stwierdzonem, jakim sposobem głowa świętego i prawa ręka ocalały. Pierwsza znajduje się w katedrze Stuhlweissenburga, druga zachowana była w opactwie pod nazwą: Szent-jb-Kéz (święta prawa ręka): przez 100 lat—aż po bitwie pod Mohacz w r. 1526 wpadła w ręce muzułmanów i od nich dostała się przez kupców chrześcijańskich do Klasztoru Dominikanów w Raguzie, gdzie przez 2 wieki się znajdowała, i u ludu słowiańskiego (Dalmacji) w wielkim była poszanowaniu. Gdy księżęta Austrii stali się królami Węgier, Marja Teresa jako królowa Węgier, prosila u rządy polspolitej Raguzy o oddanie Węgom pomienionej relikwji. Senat kraju tego pozwolił na to, i r. 1770 po przejrzeniu i sprawdzeniu dokumentów przez kardynała Migazzi, w obec reprezentacji i krajowej Węgierskiej, z wielką solennością ręką s. Szczepana najprzód do Wiednia, a potem do kościoła zamkowego w Budzie, na lewym brzegu Dunaju, naprzeciwno Pesztu, w osobnej kaplicy na cześć s. Szczepana zbudowanej, na ołtarzu złożoną została, gdzie się dotąd znajduje.

(Dokończenie nastąpi).

Białystok 2/16 sierpnia.

Ignacy Kulakowski—Wizyta Biskupa—Ulew i urodzaje.

Bardzo nam smutno, że dotąd nieczytamy w Kurjerze rysu biograficznego dyrektora naszego gimnazjum, Kulakowskiego Ignacego, od którego śmierci już przeszło dwa miesiące ubiegło. Krótka wzmianka z mojego listu była tylko wiadomością o jego śmierci. A jednak ten człowiek zasługuje na obszerniejsze wspomnienie. Co o nim wiemy, tćm się podzielimy tymczasem, nim kto wypracuje jego żywot z całą prawdą i dokładnością.

Mało jest ludzi, którzyby pod tak nieszczyśliwą urodzili się gwiazdą jak s. p. Ignacy Kulakowski. Dni tylko pierwszeństwa młodości, przeszły mu jakby wśród rokosznej wiosny; a reszta było wszystko zaprawne zólcia i pióunem. Chwile młodości przebyte w Warszawie, były tak dla niego przyjemne, że o nich rad był często powtarzać, i samą myślą o tćm orzeźwiać

się umacniać. Nowo-wskreszone królestwo Polskie, rozpromieniło wszystkich, a młodzież z uczuciem wdzięczności wzięła się do rozwijania ducha ustaw nowego królestwa, skupia się w pewne towarzystwo, do którego s. p. Ignacy należał, założyła swoją litografię, (podobno pierwszą jeszcze u nas) i wydawała w tym duchu coś naksztalt pisma perjoedycznego, które jednak nie długo istniało.—P. Kułakowski jako młodzieniec lubiący rować i wnioskować, na tym pierwszym kroku życia publicznego już zaczął umiejętnie wysnuwać zasady na dni późniejsze. Zrozumiał, że się za nado wysunął naprzód, że to była za nado pocięcznie, że mu zawczasie, jak jego kolegom, występować w poważnych tożach mędrców. Przekonał się, że się jeszcze trzeba uczyć się pracować. Rzucił się przeto z całym zamowianiem do uczenia się języków. Znal już dobrze łaciński, francuzki i niemiecki, wkrótce i z latwością nauczył się hiszpańskiego, włoskiego i czeskiego; oddał się więc pracy nad zgłębianiem *Sanskrytu*.—Ile w tém zrobil postępu, dowodem są pozostałe w druku jego tłumaczenia wierszem z *Sanskryckiego* i dyplom wydany z Kopenhagi na członka uczonego towarzystwa Starożytników północny.

W owe czasy ulubiony Karpiński był w ręku wszystkich, lud nawet przesiewywał jego piósneczki. Młody Kułakowski, sympatyzując z tym poetą przejął się jego duchem, a obcowanie z nim rozwinięło zdolność pisania wierszem. Pisał więc wiele *od i piósniek* które razem zebrane złożyły dwa spore tomiki. Dzisiaj te piósnieki niemają wielkiej wartości z powodu całkowitego zwrotu poezji do szkoły romantycznej, może niejednemu nieprzypadłyby do smaku; mają jednakże pewną wartość a mianowicie: że wiele z tych, są do dzisiaj dnia w ustach ludu. Co ogół ukocha i wemnie za swoje, to niemoże być bez znaczenia i ceny. Nie tak jest łatwo (jak się zdawać może) zaśpiwać sercem i myślą ludu—owszem jest tu wielka zaleta pisarza, jaką niewielki cieszyć się i pochłubić może z najpopularniejszych pisarzy.—W ostatnich czasach mało się oddawał poezji. Lubil czytać nowych poetow, umiał ich oceniać, ale (jak się sam wyraził) nie miał tyle odwagi, aby nagiąć swojego ducha i nastroić do tonu nowój szkoły.

W ostatnich latach znowu próbował pisać wierszem, kilka przekładów z angielskiego odczytywał przedemną; ale te zapewne zostały w tece bo niezdaje mi się, aby gdziekolwiek drukowały.—Do ostatka dni swojej ziemskiej pielgrzymki, zajmował się naukami, zgrupował materiały do historii krajowej, ze szczególnem poświęceniem się chciał służyć komisji archeologicznej Wileńskiej, której był członkiem; ale obowiązki zbyt wiele mu czasu zajmowały i wiele zamiarow zostało nieziszczonych.

(Dokończenie nastąpi).

RYGA, 15 sierpnia.

Pogoda nam niedopisuje; a doprawdy byłoby lepiej, gdyby się miała statecznieć, bo teraz mianowicie siemę lniane, zbierane na zasiew, psuje się od wilgoci.

W handlu nieco ciszej niż przedtem; zapasy towarów zamówionych, szczególnież zboża, siemienia lnianego i konopnego, znacznie się wy-czerpały, i dla tego do otrzymania nowego transportu, okrętu przewozowe niewiele będą miały zatrudnienia. Drzewa wprawdzie mamy znaczne zasoby, lecz ceny bardzo są niskie i dla tego ruchu tu również niema. Cena na len, pomimo niezbyt wielkiego żądania, podskoczyła o pół rubla, z powodu wyczerpania zapasów. Pięńka także stoi wysoko, lecz sprzedaż idzie leniwie. Siemę lniane kupują małemi partjami i dobrze płać, bo zapasy zmniejszyły się do 7 lub 8 tysięcy tonn. Siemę konopne sprzedawano po 4 1/2 rub. sr. Na żyto żądanie wielkie i ceny się podniosły: 118, 119 funtowe polskie sprzedawano po 92 1/2 r. sr.; za 120, 121 f. za ruskie chciano po 94 rub., lecz tyle niedano. Całego zapasu jest kilkadziesiąt łasztów. Pšenicy i jęczmienia na miejscu niema. O owsie mało mowy; można mieć po dawnych cenach, lecz zapasy nader są niewielkie. Słody dotąd przybył tylko jeden transport; lecz odbiły na nie bardzo powolny. Sól również tępo idzie.

ROZMAITOŚCI.

—W ostatnich czasach niezmiernie gorliwie zajęto się rozpoznaniem ściślejszóm Afryki. Z długiego atoli szeregu podróżujących w tym celu, bardzo nie wielu osobom udało się dokonać pomyślnie przedsięwziętych zamiarow. I tak: hr. Eskajak de Lotario, baron von Neuman, doktor Kierni, baron Kraft, p. Kerty, misjonarze Han i Rota, Anderson, doktor Bajke, misjonarze austrjacki, Ludwik hrabia von Tuerhejm slyny na wzór Gerarda myśliwiec na lwy, Władysław Malajar, misjonarz protestancy, Liwington i t. p., bardzo mało w ogóle ważnych i ciekawych udzielili wiadomości, bo albo śród drogi niektórzy skończyli życie, albo zupełnie wieść o nich zaginęli. Najwięcej i największych zajmujących w tym względzie szczegółow otrzymali jeografowie europejscy od Anglikow, Barton a i Spike, podróżujących razem 1857 i 1858 roku w głębi Afryki ze strony Zangubaru. Do ostatnich czasow większa część jeografow, mocno wierzyla temu, iż wewnątrz Afryki południowej o sto kilkadziesiąt mil od brzegow wschodnich, znajduje się jezioro Niari, obszarem swoim równające się prawie morzu czarnemu. Oznaczo no już to jezioro na mapach między 13 a 6 szerokości południowej, z niego to nowi jeografowie wyprowadzili źródło białego Nilu. Tym czasem Barton i Spike, naczynie przekonali, że takiego jeziora w głębi Afryki niema, że jest wprawdzie kilka jezior, ale nie tak olbrzymich, jak owo mniemane Niari. Dokładnie poznali jezioro Tanganika, czyli Ujuzi (Tanganika v. Ujuzi), leżące między 8 a 3 szerokości południowej a 29 i 20 długości jeograficznej. Największa długość jego jest 75 mil, szerokość średnia części południowej od pięciu do dziesięciu. Ku wschodowi o mil przeszło 40, leży drugie jezioro Rukwa. Podróży nie widzieli go, lecz kradzieżowcy upewniają ich, że podczas ulewnych perjoedycznych rena Tanganika, do którego przystęp spada kilka po ko 50 wje wodniodo południowej stronie, o mil bliższe jezioro, znajduje się południow i również prawie odrożonemu olbrzymiemu jezioru, opisywanemu przez nowszych jeografow.

Na północo-wschód, od Tanganika leży jezioro Ny n-mniejsze nazywane niewielkie. Ukerwe właściwie jest rze w samej południowej jego stronie, wysyp na témże jeziorze, co jest według zapewnienia jeografow, Spike widział jeszcze od Tanganika, nie mając żadnego, ani z niem, ani z innemi jeziorami związku. Spike uważa za rzecz

niewątpliwą, że z niego to właśnie pochyną się źródło białego Nilu, i na to różne dosyć wiarogodne przy-tacza dowody. Jeśli dalsze poszukiwania dowiodą prawdy tych postrzeżeń, wówczas odkrycia Barton a i Spike staną się dla jeografii bardzo ważne. Jeśli bowiem Nil białą rzeczywiscie wpływa w jezioro Ny n y, wówczas cała Afryka wschodnia, aż do trzech stopni południowej szerokości, stanie się dostępną dla większych statkow rzecznych, lubo te gdzie niegdzie z niektórymi spotykają się jeszcze zawiadami. Nil jest rzeką najdłuższą w świecie. W prostym swym biegu, nie licząc w to bynajmniej zagięć, upływa przeszło pięćset kilkadziesiąt mil!

—Znane są już oddawna uczonej Europie imiona trzech braci podróżujących, Szlaginwit. Wstawili się oni z wiedzeniem Indji wschodniej, wdarcieciem na szczyt Himalaj a i dalszych za niemi rozpoznanie okolic. Przed trzema laty, dwaj bracia Herman i Robert, ukończyli szczegółliwie swe prace, wrócili do Europy. Trzeci brat Adolf pozostał, żeby raz jeszcze zwiedzić Turkestan, zwłaszcza poznać dokładnie południową jego stronę. Długo o nim nie słyszano, później tak smutno i okropnie że środkowej Azji, krążyły względem niego wieści, że niekt im wierzyć nie chciał. Naostatek w tych czasach wykryła się rzecz cała. Zginął ten nieznazony, a nieszcześliwy wędrownik w Kaszgarze, prawie w pobliżu granic Rosji. Jeden z przywódcow zbrojnego tłumy mieszkancow Kokanu, którzy naowczas wtargnęli po Raszgaru, kazał Adolfowi ściąć głowę—zaco? nie wiadomo. Rzeczy jego zapewne dotąd przechowywać się muszą w Kokanie.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

Donieśliśmy już o nieszcześliwym wypadku w tunelu Pona-rskim; dzisiaj możemy dać bliższe szczegoly łaskawie nam udzielone przez p. L. w przekładzie z niemieckiej noty w tym celu na miejscu sporządzonej.

Roku 1860 d. 18 sierpnia o godzinie 8 wieczorem wydarzył się przy budowie tunelu w Pona-rach straszny wypadek, który od najpierwszego inżyniera do zwyczajnego wy-robnika mocno wszystkich poruszył.

Wilhelm Eberling, konduktor przy pracach prowadzących się w tunelu, oglądając roboty, został przez nieostrożność uderzony w głowę wagonem, wywołującym piasek. Uderzenie było silne, skutkiem którego upadł i tenże wagon przysiadł go do sciany tak mocno, że go wyniesiono prawie niezżygo. Nazajutrz 19 sierpnia o godzinie 10 z rana żyć przestał, pochowany na cementarzu Ewangielickim d. 21 sierpnia o godzinie 3 po południu.

Wilhelm Eberling urodził się r. 1828 d. 31 marca w Lerbach, niedaleko Klaustal w Królestwie Hanowerskiem, uczył się tam górnictwa, i po ukończeniu nauk — budo-wał tunel w Volkmarshausen od r. 1852 do 1854.—Zdolność w budowaniu tunelow powszechnie mu była przy-znaną;—po ukończeniu tych robót był powołany do zarządzenia kopalnią węgla kamiennego w Osede niedaleko od Osnabruck w Hanowerskiem; po kilkoletnim tam pobytcie, był znowu wezwany do budowania tunelu jako Steiger nie daleko Altony, w powiecie Arendsburg, w Pruszech w r. 1858, po ukończeniu którego znowu powrócił do obowiazku swego w Osede; jednak jego zamowianie w budowaniu tunelow, a przystęp jego rzeczywiscie zdolności i znajomość uczyniły imię jego znanym w górnictwie,—zmu-sily go do opuszczenia Osedy i udania się do Kowna, gdzie go zaangażowano w kwietniu 1859 r. tam przebył tylko pół roku, gdy zaczął się przepok tunelu w Pona-rach, do budowania którego był wezwany, i gdy tunel już był prawie ukończony, okropny ten wypadek wydarł mu życie.

S. p. Eberling był silnej budowy, wielkiej prawości w po-wołaniu, nieustraszony śród największych niebezpie-czeństw, ostroży i przeczorny w zapobieganiu wszelkim nieszcześciom, charakteru energicznego, lecz przystęp łagodnego.

—W Warszawie opuścilo niedawno prasę dzieło p. t. Praktyczna nauka czterech językow Francuzkiego, Angielskiego, Niemieckiego i Włoskiego przez czytanie i tłumaczenie powiesci i dramatów dla młodzieży stosownych. Wydawca tak wyjaśnia w przedmowie cel tej książki:

„Po nauczaniu się wymawiania i głównych prawidel gramatycznych językow obcych, dalsza ich nauka zależy od praktycznej wprawy. Mało może całemi godzinami rozmawiać z nauczycielem obcego języka, musi więc sam pracować i używać stosownych książek. Książki takie powinny być z początku łatwe, jasne, zajmujące; potem przejść można do coraz wyższych prozaikow i poetow. Tym sposobem, pilne przestudowanie jednego łatwiejszego dzieła, a drugiego po niem trudniejszego, taką nade wprawe, że następnie dzieła już bądźco mogli uczyć się rozumieć, prawie bez pomocy dykcyonarza. Najbardziej odstępca w takiej praktycznej nauce, udawanie się co chwila do słowników.

To wszystko mając na względzie wydaje Powiesci i Obrazki dramatyczne, w językach Angielskim, Francuzkim, Niemieckim i Włoskim, ułożone przez dwóch znamienitych autorow, francuzkich, Michaud i Nodier. Do nich dołączyłem tłumaczenie polskie, dostowne, ile tylko natura języka pozwalała. Treść i wypracowanie przedmiotu, są mojem zdaniem zajmujące i moralne, styl łatwy, jasny, poprawny.

— Biblioteka dla Młodzieży, zbiór zarysow nauk i umiejętności, do pomocy w wychowaniu domowem, z do-łączeniem kilku tomow podróży i powiesci, opóźniona w roku przeszłym z powodu że jej wydawca zajęty był redakcją, jednego z warsz. pism codziennych, którego utrzymaniu i podniesieniu czas swój poświęcił, teraz śpieszniej będzie wychodzić. Dotąd wydrukowano trzy tomy tego zbioru.

Pierwszy obejmuje dawne zwyczajy i obyczaje szlachty i ludu Polskiego, skrococone głównie z zapisow Kitowicza a w części z wyczerpanych od dawna bada Golubiewskiego. Wydawca poprzedził je wstępem, obejmującym ogólne uwagi nad charakterem naszego narodu. Wydawca mniema, że zbiór skrocoony tego co w tych dwóch autorach najbardziej zajmuje pod względem obyczajow, zwyczajow i t. d. uży-tecznym będzie, a zwłaszcza że ten zarys w Bibliotece dla młodzieży kosztuje kop. 75 dla prenumeratow, a dla osob pojedynczo kupujących rs. 1 kop. 20.

Drugi totem Biblioteki jest: Duch Wiary Chrześcijańskiej, rzecz przełożona z francuzkiego, księdza Pinard. Jest to treściwy obraz wpływu naszej świętej religii na filozofię i mowę, poezyę i sztuki piękne, wyka-zującą ile umysł ludzki wzniósł się i rozwinął, przy świetle prawdziwej wiary. Kosztuje dla prenumeratow Biblioteki kop. 60, a dla osob pojedynczo kupujących kop. 75.

Trzecim totem tego zbioru jest: Sprawa Graniczna, po-wieść z tegożczesnych wypadkow ułożona. Autor złożył w niej wystawę i mienie obywateli ziemskich spory graniczne, niegdyś tak zakorzenione a dotąd jeszcze w wiel-u miejscach trwające. Wprowadzając różne sceny z życia ziemiankiego do powiesci swojej, starał się uniknąć wszelkich obrazow, któreby dla młodzieży, a zwłaszcza pięci-żenki były niestosowne, i wołał dobrą nie zaś złą stronę czlowieka malować. Tom ten kosztuje dla prenumera-tow Biblioteki kop. 75, pojedynczo sprzedaje się za kop. 90.

Czwartym totem Biblioteki już jest pod prasą i miećcie będzie: Dobroczynstwa Wiary Chrześcijańskiej, drugie dzieło księdza Pinard przełożone z francuzkiego.

Tom piąty i następnie, aż do dziesiątego, obejmują: Hi-storję Powszechną, opowiedzianą podług dzieła Cezara Cantu, najznakomitszego historyka w naszym czasie. Wy-danie zupełnego przekładu tej historji, było wielką zasługą dla piśmiennictwa naszego i za należy się księgarski P. Orgelbranda; lecz nie mamy dotąd w języku naszym dzieła, któreby poleżyło pogląd wyższy na ludzkość z łatwym i zajmującym opowiadaniem, a taniósć z obejciem całoś-cji wypadkow dziejowych. Taki obraz historji powszechnej, zamysła uskutecznić wydawca Biblioteki dla Młodzieży, trzymając się wiernie Cezara Cantu, którego dzieło z wielkich jedenasztu tomow składające się, kosztuje rs. 30, a wiec tylko dla zamowioznych osob jest przystępne. Szczęśliwież, historyk Powszechny objeżył w Bibliotece dla młodzieży, kosztować będą dla prenumeratow rs. 4 kop. 50. Wydawca spodziewa się, że prace swoją w ciągu roku jednego uskutečni. Pojedynczo nabywane tom-y, kosztować będą po rs. 1 kop. 20, czyli za tomow sześć rs. 7 kop. 20. Jest więc oczywista korzyść materyjalna, w zapisywanie się na cały zbiór Biblioteki dla Młodzieży, która, jak to wyraża prospekt ogłoszony w r. 1858, obejmować będzie, oprócz już wydanych i rozpoz-cztych dzieł, literaturę zagraniczną i krajową, Historję Pol-ską, Jeografiją Chemię, Fizykę, Astronomiją, podróże i po-wiesci. Prenumeratowie, którzy zapisali się na ten zbiór, będą składania z górą opłaty, bo wydawca żądał tylko prostych zapisow, mogą złożyć pieniądze po cenie prenume-racyjnej na wydane tomy, w księgarni Gebethner a i spół-

ki w Warszawie, przy ulicy Krakowskiej Przedmieście, oraz w innych księgarniach. Nowo zapisujący się, złożyć ra-czą po rublu na dalsze tomy Biblioteki dla Młodzieży, która to kwota, przy odbieraniu ostatnich tomow pierw-szej seryi, z piętnastu tomow składającej się, potrącono zostanie. O wezany zapis uprasza wydawca głównie z tego powodu, że nie będąc księgarzem, i nie posiadając rozleglejszych stosunkow, ogranicza liczbę drukowanych egzemplarzy, do niezbędnie potrzebnej, na pokrycie kosztow druk i pomierne wynagrodzenie za rozpiskę.

—Donosiliśmy o otwarciu szkoły niedzielnej w Kijo-wie. Taką szkoła otwartą została d. 29 maja w Choci-miu; wedle brzmienia ustawy, mogą do niej uczęszczać osoby wszelkich stanow i narodowości, niewymagajac Zydów. Obecnie dowiadujemy się, iż szkoła niedzielnia ma być takoz otwartą w Zytomierz.

Jeden dziennik podaje projekt uniesienia z listow „Wielmożnych, Jasnem Wielmożnym i tym podobnych Mości Dobrodziejow“ oraz „Powolnych, unioznych i najniższych slug i podmożkow“, które same z siebie próżne wszelkiej treści, zajmują tylko czas piszącego i czytającego, a nieraz odstręczają od pisanja. Wisto-cie kiedy dzisiaj, wielu wnosząc kilka rubli na cel dobro-

Isplnija želanie g-na Ał. Tumanowa, redakcja pombacet listowo ego k-g-u Staweskomu, kak wyrazenie priznatełnosti wospitaniam u Ro-wenskoj gimnazii za pamjat o swoem byšem o- načalniku: „Dobryj pruzij moj, g. Staweski! w poslednie wremja prebywanija mogo w Rowno, w bliźne byli ko mi i drugich wospitanikow rowenskoj gimnazii potomu, što wam, waszemu nazoru i do-broswobstwu trudu—poručija i mogo syna. Po etomu i teper ja obracajusz k wam i izbira-ju wasz dla predači towariscam waszim po za-vedeniю, učenikam Rowenskoj gimnazii, neskolko-lich slow ot byšnego ich načalnika. W pamatnyj dla menja den w wjezda mogo iz Rowno, 14 awgusta večerom, w to wremja kogda predoštaja mi i tomitelna razluka s sejmiej- stwom i trušetwom razstavasz s mjetami, gde 12 let, polnich i radošej i gora, proletvija nad moego golowu, w wse, dorogia serdu moemu diti, prišli ko mi i kazat' najuč- stvennoe slovo proščanja. Wzwołowanij etoju teželю w wmetit' otradnoju mnuoj, i to gda toľko wpoln' postigit', kak silno ljubija ja wse i wam, kak srodniča ja s wami dušoju, ne smotrja na raznost' našix wozrastow i obće- stvennogo položenia. I teper, daleko ot wasz, sredi čuđix mi i ludoj, na drugom gorižontie, gde wse okružajusz meja, wlečesz moe wnimanie i ljubostvazno.— ja ne perestaю mečtat' o toju nezabownoju wremeni, kogda ja byz sredi wasz, kogda ja moť w wseino wremja radowatsz wasimi radoštami, dčitat' wasi zaboty, pomagatz wam i slowom i dčłowm na trudnom waszemu učeb- nomu puťi.

Blagodarij wasz eše raz, diti moi, blagodarij za wsi minuty istinnogo udowolestwija, kotore go wy postojanno dostavljali mi swojoju prawestwen- nostju, swoimi posilnymi trudom w oblasti učenia i inym ž gorjacim stremeljem ko wsemu dobromu i preprosnoju. Nezamitno dla wasz, ja sčłdłaz za každyj iz wasz, w dčłaz i podmč- čal w wsi dčłaz i porwy mladych serduč w wsi i przinaoż się gordestoju, dušoju rado- walesz, kogda sredi raznych obatojtelstw, ne wseгда благоприятstwowanił waszemu prawilno- mu razwitiю, molođaja natura wazha sohranila wo wse i x slučajach blagorodnyj charakter i szla

Blagodarij wasz eše raz, diti moi, blagodarij za wsi minuty istinnogo udowolestwija, kotore wy postojanno dostavljali mi swojoju prawestwen- nostju, swoimi posilnymi trudom w oblasti učenia i inym ž gorjacim stremeljem ko wsemu dobromu i preprosnoju. Nezamitno dla wasz, ja sčłdłaz za každyj iz wasz, w dčłaz i podmč- čal w wsi dčłaz i porwy mladych serduč w wsi i przinaoż się gordestoju, dušoju rado- walesz, kogda sredi raznych obatojtelstw, ne wseгда благоприятstwowanił waszemu prawilno- mu razwitiю, molođaja natura wazha sohranila wo wse i x slučajach blagorodnyj charakter i szla

KAZENNIA OB'JAWLENIJA.

1. Wileńska miščanka Sara-Enta Radin ot- pyrawietas za granicu. Kollez. asces. Zubowicz. (551)
1. Kupczika 3-ij gildiji Šifra Klaciko s z- syniom Girsew otprawlietas za granicu. Kollez. asces. Zubowicz. (552)

ČASTNYJ OB'JAWLENIJA

DŁA PRĘDSTOJĄCEJ PŁDOMINACJI.
Imwem čest' rekomendowat' počtennyj pu- blicit' wse i x rođow Pariskij lampy (*Lampions*) Ф. СОВИНЪ. Перепечатчик, приготовитель га-лантерейных издělий и портретей. На Доми- кансовој улицѣ въ домѣ Даукуша. 1. (559)

Z POWODU MAJACEJ BYC' ILLUMINACJI.
Mat' honor zawiadomić Szanowną publiczność iż są do zbycia rozmaiego kalibru lampy Paryz- kiej (*Lampions*), F. SOWIN. Introligator i fa- brykant galeryjnych rzeczy. Mieszkanie moje na Dominikańskiej ulicy w domu Daukszy. 1. (559)

1. Na Łukiszczak za kościołem S-go Jakoba, nad samą Wiliją, w pięknej bardzo mieszkowoci, jest do wynajęcia cały dom pod N. 901, były Siewkowskiego, a obecnie pp. Lewkowiczowa mający 6 pokojow, stajnie, wozownię i wszelkie gospodarstwie wygody, za pomierną cenę. Szcze- gółowie można dowiedzieć się na miejscu, albo na Skopówce w domu Święciekich u Cymermana. (557).

WILEŃSKI DZIENNIK.

Przejechal do Wilni, od 29-go do 31-go awgusta.
ГОСТИНИЦА НИШКОВСКИЙ.
Пом.: Остроненки, Шумский, Ягмин, инж. маюр Нито- славский, подпор. Гедройц-Юрага, члн. при ассл. дор. Сезан, Цанг.
W RAZNIK DACH.
W d. Puzyni: пом. Ад. Звернович.—W d. Красовеного: г-жа Мария Катосевича, пом. Бол. Хошев.—W d. Машполаго: пом. Ад. Бар- тошевич, Ал. Рейнторъ, П. Марцевич.—W d. Монтвилли: пом. Сев. Степенчик.—W d. а. с. Бернардинов: колл. сеср. Юзеф Шинко.—W d. Казеннок: над. сол. К. Мрайский.—W d. Колюковского: г-жа Мария Колюкович.—W d. Жаметтовој: губ. сеср. Зикл.—W d. кино- ила Здановича при замковей ул. пом. Ст. Дмоховский.—W d. По- вној на татарской улицѣ: губ. сеср. Шинко.—W d. Капитульнoж на замковей улицѣ: п-рпор. Войничский, колл. ассл. Вен. Турейш, полк. Петр. Клауди. г-жа: Эмили Крамерова. Юла Яновская.
Wszelkie w wjezdy, od 29-go do 31-go awgusta.
Пом.: Ташчечинъ, г-жа: Эссенъ, Эксонгъ, колл. ассл. Лешинский пом. В. Зюлковский, отст. поруч. Г. Хеконгъ, над. сол. В. Панасевич, барон фон Круэль, вюр. Ин. Туръ, пом. Выг. Славинский, пом. Вой. Байковский, ротм. Львовъ, пом. Дауша, пом. Мавчик, отст. полк. С. Туманский, генерал-лейтенантъ Пущин 1-й пом. Иван Местеръ, г-жа Бригидя Яновская.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przejechal do Wilni, od 29 do 31 sierpnia.
HOTEL NISZKOWSKI.
Ob.: Ostronenci, Szumski, Jagmin, inżyn. major Nito- slawski, podpor. Giedrojcz-Juraha, urz. kol. żel. Sezan, Zam.
W RÓZNYCH DACH.
W d. Puzyni: об. Ад. Звернович.—W d. Красовоского: pani Marja Katosewiczowa, об. Бол. Чомски.—W d. Мыз- ковского: об. Ад. Бартошевич, Ал. Гейсторов, Piotr Mac- kiewicz.—W d. Montwilli: об. Сев. Степенчик.—W d. XX Bernardynow: секр. колл. Юзеф Шышко.—W d. skarbowom: radz. дв. К. Мрайский.—W d. Kozłowskiego: pani Marja Ko- strowicka.—W d. Zametnowej: секр. губ. Зик.—W domu kanonika Zdanowicza przy ul. zamkowej: об. Дмоховский. W d. Nowickiej przy ul. tatarskiej: секр. губ. Шышко.— W d. kapitulu przy ul. zamkowej: chor. Wojnicki, ass. koll. Ben. Turki, полк. Piotr Klaudi, panie: Emilia Kramerowa, Julia Janowska.
Wyjechal z Wilni, od 29 do 31 sierpnia.
Ob.: Tyzkievich, panie: Essen, Ejsmontowa, ass. koll. Lewicki, об. Wł. Zajączkowski, дым. поруч. G. Szechowicz, radz. дв. W. Panasewicz, baron von-Krauz, szlach. Janusz Tur, об. Wit. Sławinski, об. Вой. Bajkowski, rotm. Lwow, об.: Dauksza, Machwic, дым. полк. St. Tumaniski, генерал- лейтен. Puszczyo 1-y, об. Jan Mester, panі Bryg. Janowska.

Цены во Вильно на базарах и рынках от 29 до 31 августа.

	р. к.
Рыба (при 100 чет.)—Жыта (при 100 чет.)	5 50
Пшеница (при 80 чет.)—Pшенцы (при 80 чет.)	10 50
Ячмень (при 40 чет.)—Jeczмениа (при 40 чет.)	4 50
Овса (при 250 чет.)—Owsa (при 250 чет.)	4 —
Гороху (при 20 чет.)—Grochu (при 20 чет.)	6 —
Гречихи (при 35 чет.)—Grychi (при 35 чет.)	4 —

Цена во Вильно на тарагах и рынках от 29 до 31 сипрня.

	р. к.
Картофель—Kartoffl.	2 —
Сыра пуд (4000)—Siara pud (4000)	30 —
Солома пуд (400)—Słoma pud (400)	20 —
Льна пуд—Lnu pud	3 50
Сымяны льна—Siemienia lnianego	7 50
Масла пуд—Masła pud	9 —